FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

KUN JÓZSEF

A NÉMET HADVEZETÉS MAGYARORSZÁGI POLITIKÁJÁHOZ, 1941 JÚNIUS—JÚLIUS

1941 április elején kezdte meg tevékenységét Budapesten a „M. kir. Honvédség Fővezérségéhez beosztott német tábornok" elnevezésű összekötő törzs, amely azt a feladatot kapta, hogy képviselje a német vezetés érdekeit és a helyzetre, szándékokra, intézkedésekre kiterjedő kölcsönös tájékoztatás útján gondoskodjon a két ország szoros kapcsolatának fenntartásáról, mindenekelőtt katonai, illetve katonapolitikai vonatkozásban. A törzset, miután elvégezte feladatát, augusztus 9-én feloszlatták.

A következőkben az összekötő törzs egykori parancsőrtisztjének, *dr. Percy Ernst Schramm* századosnak magánnaplóját tesszük közzé, amely, megítélésünk szerint, sok vonatkozásban kiegészíti a törzs általa vezetett, hivatalos hadinaplóját. Ez utóbbit, több mint két évtizeddel ezelőtt, a *Századok* 1965/6. számában már publikáltuk.

Habent sua fata libelli — mondja a sokat idézett latin mondás —, s úgy véljük, ez nemcsak a könyvekre, hanem a többi írásos forrásokra is illik. Dr. Schramm magánfeljegyzéseinek létezéséről, az összekötő törzs hadinaplójával együtt, személyesen tőle értesültem. Először mindkét napló, később azonban, ígéretét módosítva, csak a hadinapló közzétételéhez járult hozzá. A feljegyzések egyértelműen tükrözik írójának korabeli politikai felfogását: egyetértett a Szovjetunió elleni hadjárattal, hitt a gyors katonai győzelemben, bízott annak az időszaknak eljövetelében, amikor majd a hitleri Németország uralja egész Európát. Kézenfekvőnek mutatkozik az a feltevés, hogy ezért nem járult hozzá feljegyzéseinek publikálásához. A vele folytatott beszélgetéseinkből azonban kitűnt az is, hogy az események hatására politikai felfogása hamarosan módosult.

Dr. Schramm 1970-ben bekövetkezett halálát követően többször érdeklődtem, kutattam a feljegyzések után, először is a koblenzi Szövetségi Levéltárban, mivel úgy tájékoztatott, hogy írásos hagyatékát itt szándékozik elhelyezni. Nem így történt. Iratai a hamburgi Állami Levéltárba kerültek, közöttük az 1941-ben készített budapesti feljegyzések is. Itt találta meg Borsányi Julián szkv. hmtk. alezredes, aki az 1941. június 26-i kassai bombázással kapcsolatban folytatott kutatást a levéltárban. Ő hívta fel dr. Gosztonyi Péter figyelmét a naplóra, aki a feljegyzések azon részeit (a terjedelem kb. 40%-át), amelyek Magyarország Szovjetunió elleni hadbalépésének kérdéseit érintik, előszóval, jegyzetekkel ellátva a Németországi Szövetségi Köztársaságban megjelenő „Új Látóhatár" 1987/3. számában publikálta. Így jutottam dr. Percy Ernst Schramm feljegyzéseinek nyomára, amelyek létezéséről már közel egy negyedszázada tudtam. A napló gépírásos változatának (az eredetit kézzel írták) fénymásolatát dr. Percy E. Schramm örökösének engedélyével a hamburgi Állami Levéltárból megkaptam.

A naplót tanulmányozva megállapítható, hogy kétségtelenül azok a részek a legérdekesebbek, amelyek Magyarország hadbalépésével kapcsolatosak, de

ezek lényegét az összekötő törzs hivatalos naplójából már ismertük, rövidebb formában, személyes reflexiók nélkül. Megítélésünk szerint azonban a napló többi része is számos adalékot szolgáltat a Szovjetunió elleni hadbalépést követő napok, hetek eseményeinek pontosabb, árnyaltabb megismeréséhez. Ezért jutottunk arra az elhatározásra, hogy a naplót teljes terjedelmében közreadjuk, megkönnyítve ezzel azoknak a munkáját, akik ennek az időszaknak a történetével behatóan foglalkoznak, illetve a jövőben foglalkozni akarnak.

Nem kétséges, hogy mind az itt közlésre kerülő, mind a korábban közreadott hivatalos hadinapló fontos történelmi forrás. Ezt elismerik mindazok, akik feltáró munkájukban ezeket felhasználták. Mégis a forrásokból levont következtetésekben a történészek nem teljesen egységesek. Szerény megítélésünk szerint, a magyar hadbalépéssel kapcsolatban ma még meglévő fehér foltokat a két fontos forrás történettudományi feltárása, értékelése sem tüntette el. A hazai történetírásban sokáig hangoztatott álláspont, miszerint Kassa bombázása casus belli megteremtését célzó akció volt, amelyet a német titkos szolgálat — együttműködve a magyar vezérkar bizonyos köreivel — szervezett, nem kellően megalapozott.* Ez csupán egyike lehet a lehetséges változatoknak. Ennek az ellenkezőjét, azt, hogy nem a német titkos szolgálat szervezte, a két forrás alapján sem lehet nyugodt lelkiismerettel kizárni. Szovjet repülők bombázták Kassát, szlovák vagy esetleg román repülősök hajtották végre a támadást? Véleményünk szerint a vitát még nem lehet lezártnak tekinteni.

E bevezető nem nyújt elegendő teret a részletes elemzésre, az érvek, ellenérvek felsorakoztatására. Ez külön tanulmány tárgyát képezhetné. Véleményemet azonban, az itt közlésre kerülő dokumentum legfontosabb részeivel kapcsolatban (Kassa bombázása), szükségesnek tartottam elmondani. Az elmúlt huszonöt év alatt nem foglalkoztam ugyan történelmünknek ezzel a tragikus időszakával, de a megjelent publikációkat igyekeztem figyelemmel kísérni. Ezen alapul a fentebb röviden megfogalmazott állásfoglalás.

*

Dr. Schramm naplójegyzeteinek az „Új Látóhatár"-ban publikált részét dr. Gosztonyi Péter Bernben élő magyar történész hozzájárulásával átvettük. Szívességéért ezúton is kifejezzük köszönetünket. Szövegén, illetve fordításán csupán néhány esetben, saját stilisztikai érzékünknek engedve változtattunk, amelyek azonban a tartalmi mondanivalót nem érintették. A fordításnál mindenekelőtt a tartalmi mondanivaló lehető legpontosabb visszaadására törekedtünk.

A napló gépelt változata, amely alapján közleményünk készült, 39 sűrűn gépelt oldalból áll. Dr. Schramm a szöveget átnézte és néhány esetben javításokat végzett, illetve rövidítéseket oldott fel.

* Magam is ezt az álláspontot képviseltem „Magyarország második világháborúba való belépésének katonapolitikai vonatkozásai" (*Hadtörténelmi Közlemények*, 1962. 1. sz.) című tanulmányomban. Tapasztalatlan kutató lévén, perdöntőnek fogtam fel Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztálya volt vezetőjének vallomását, amelyről később tudtam meg, hogy hadifogságban írta: a nürnbergi nemzetközi bíróság előtt nem volt jelen.

A napló címe, levéltári jelzete: Persönliches Tagebuch nach Kriegsbeginn im Osten, geführt vom Rittmeister in der Res. Prof. dr. P. E. Schramm. Staatsarchiv Hamburg, 622-1 Familie Schramm, L 275, bd. 2. fol. 1—39.

1941. június 26. csütörtök, 12 óra.

Holtponton vagyunk. A magyarok, azon kívül, hogy a szovjetekkel megszakították a diplomáciai kapcsolatot, további lépéseket nem kívánnak tenni. Tehát mi itt, mint katonai törzs, feleslegesek vagyunk és bosszankodhatunk, hogy a Jeges-tengertől a Fekete-tengerig húzódó keleti front egyetlen olyan pontján tartózkodunk, ahol teljes csönd honol. Így 300 km szélességű határszakasz marad részünkről kihasználatlanul.

Hogy is alakult ki ez a helyzet?

Mi itt már május eleje óta tudtuk, hogy megindulunk a szovjetek ellen. Az is a tudomásunkra jutott, hogy a tárgyalások háborúba fognak torkollni. Persze a magyarokkal szemben szigorú hírzárlatunk volt, de ők azért ügynökeik útján tudták, mi van készülőben, hogy Románia mozgósít és hogy a keleti határokra román csapatok vonulnak fel. Felvonulásunk célját úgy sem lehetett teljesen leplezni, hiszen május eleje, vagy a hónap közepe óta egy-egy újságcikkben, vagy beszédben, amit persze a magyar sajtó azonnal közölt, a sorok közül kiolvasható volt, hogy egy Oroszország elleni hadjárat van készülőben. Ezen kívül a magyar felderítésnek arról is tudnia kellett, hogy mi csapatokat küldtünk Finnországba és Finnország június 11-től kezdve mozgósított. Túl mindezeken: a kormány minden bizonnyal részletes jelentést kaphatott a moszkvai magyar követségtől is, hiszen tudjuk, hogy az ottani katonai attasé az utolsó napokban szinte óránként felvette a titkos kapcsolatot kiküldő szervével.

Persze Himer[1] tábornok is megtette a magáét! Legelsőként László[2] tábornokkal, a vezérkar hadműveleti csoportja vezetőjével, majd Sáska[3] vk. alezredessel, a hadműveleti osztály vezetőjével beszélt, végül Werth[4] Henrik gyalogsági tábornok, vezérkari főnököt tájékoztatta. Kijelentette, hogy megbízás nélkül beszél. Katonai szempontból mérlegelve a helyzetet — mondotta — az események békés irányban fejlődhetnek, de lehet, hogy nem. Ez utóbbi esetben Magyarország északkeleti határán háborúra kerülne sor. Beleélve magát a magyarok helyzetébe, ő bizony ez esetben — minden lehetőségre felkészülve — megfontolás tárgyává tenné elővigyázatossági intézkedések megtételét. László magas, jó külsejű férfi, az egykori k. u. k. katonaiskola neveltje, akit Németországgal szemben láthatóan őszinte jóakarat vezérelt, de aki gyomorfekélyéből még nem gyógyult ki teljesen és tulajdonképpen rokkant, vagyis az események menetére nem tud kellő befolyást gyakorolni, ezt a nézetet azonnal magáévá tette. Sáska egyszerű törzstiszt, aki, ellentétben Werth-tel és Lászlóval, már nem beszéli olyan jól a német nyelvet, szintén helyeselt. Az ő befolyása a vezérkarban azonban csekély. Ezen túl nem kelti azt a benyomást, mintha képes lenne távolabbra látni. Werth tábornok az első látásra szűkszavú, határozott, férfias személyiségnek tűnik. Közelebbi megfigyelés után azonban megállapítható, hogy megjelenése mesterkélt, modora tanáros. Jól ismeri a hadtörténelmet, mindenkor a régebbi példákra hivatkozik, ami a jelen helyzetben nem szerencsés tulajdonság. Werth egyébként elkötelezettje kormányának, mondhatnám a kormány szekere elé van fogva, ahol a katonai gépezetet a honvédelmi miniszter, Bartha tábornok, egy elegáns megjelenésű úr működteti, illeve szeretné működtetni. Szerepe átláthatatlan, nem kétséges, hogy ügyünkre inkább fékezően hat.

Himer tábornok figyelmeztetése, amely több mint két héttel ezelőtt történt, nem

1 *Himer, Kurt* — vezérőrnagy, 1938-tól hivatásos katona. 1938. november 11-től varsói katonai attasé. 1939. szeptember 9-től ismét magas katonai beosztásokban dolgozik. 1941 március végétől 1941 augusztus elejéig a budapesti német összekötő törzs parancsnoka. 1941. szeptember 17-től a 46. német gyalloghadosztály parancsnoka. 1942 márciusában megsérült és sebesülésébe belehalt. A szövegben többször név nélkül, tábornok-ként, illetve tábornokom-ként szerepel.

2 *László Dezső* altábornagy.

3 *Sáska Elemér* — vk. alezredes. a hadműveleti osztály beosztott tisztje.

4 *Werth Henrik* — gyalogsági tábornok (vezérezredesnek felel meg) a Honvéd Vezérkar Főnöke.

hozott eredményt. Pontosan nyolc nappal ezelőtt utazott át Magyarországon Halder[5] vezérezredes. Romániából jött, onnan repült ide. Mivel ott olyan felhőszakadás volt, hogy a repülőtérre csak motorcsónakkal tudott kijutni, meglehetős késéssel érkezett meg hozzánk. Werthtel beszélt négyszemközt, aki, ahogy Himer tábornok előre megjósolta, semmiféle nyilatkozatot nem tett. Így megint nem történt semmi. Éppen ezért vasárnap, június 22-én, amikor előrenyomulásunk híre itt is elterjedt, groteszk színjáték játszódott le. Erdmannsdorff[6] követünk — egy langaléta, jókülsejű diplomata, de minden egyéni kezdeményezés híján — a Führer levelét kézbesítette a kormányzónak, aki ezen a napon nyári rezidenciájáról felutazott Budapestre, hogy megnézhessen egy pólójátékot.

Mi volt a levél tartalma? — kíváncsiskodott másnap Werth tábornok Himernél. A magyar felsővezetés „összjátéka" ezek szerint nem lehet a legjobb. A hadügyminiszter horgászott, így aztán egész nap nem volt elérhető. Egyébként délután Werth tábornokot sem lehetett megtalálni, erre maga László sem volt képes. Mindenesetre a járdaszéleket az utcasarkokon nagy sietséggel fehérre meszelik. Meglepetésemre este már működött Budapest elsötétítése: a tegnap még ragyogóan kivilágított város ma, alkonyat után, teljes sötétségbe burkolódzott. A légvédelmi ágyúkat viszont — úgy hallottam — taxikkal kellett állásaikba vontatni, mivel a hozzájuk rendszeresített vontatók nem voltak a helyükön.

Így telt el június 22-e délelőttje és délutánja anélkül, hogy valami is történt volna. A tábornok ezek után érintkezésbe lépett a főhadiszállással. Jodl[7] tábornoknál tudakolta meg telefonon, hogyan képzelik el ott Magyarország feladatát. „Mi nem követelünk magyar segítséget, de ha megtörténik, mindenkor hálásan fogadjuk."[8] Ami azt jelenti: ha akartok, csatlakozzatok, de ez nem jelent jogcímet későbbi követelésekhez. A tábornok, óvatosságból, Jodl válaszát azon nyomban írásban is rögzítette. Ezután közölte ezt Lászlóval, akinek erre az a gondolata támadt, hogy Werth utazzon ki még aznap este folyamán a kormányzóhoz. László azonban Werthet csak 20 órakor tudta elérni, így az utazásra aznap már nem volt lehetőség. És egyébként is: maga Werth sem akarta. Úgy tűnik, lelkében ugyanaz játszódhatott le, mint egy leányzóéban, akit a bálban udvarlói mellőznek. „Lám ti engem nem akartok, kerültök! A finneket, a románokat igenis, a mi általunk olyannyira lenézett románokat jó előre beavattátok terveitekbe! Nekem azonban senki sem szólt! Még Halder vezérezredes sem mondott semmit." Werth azzal magyarázza tartózkodását, hogy a kormányzó a múltban Hitlernek már három ízben felajánlotta Magyarország segítségét, de ezekre csak azt a választ kapta: közölni fogja, mikor és milyen mértékben kívánja Magyarország segítségét. Mivel Halder a mátyásföldi találkozáson egy ilyen segítség szükségességével nem hozakodott elő, Werth számára most egyedül Legfőbb Hadura akarata mérvadó.

Június 23.

A tábornok beszélni akart Werthtel, de ma, hétfő reggel legnagyobb elképedésünkre megtudtuk, hogy Werth Sáskával együtt Pécsre utazott és dél előtt nem várható vissza. Helyette a tábornok Halderral beszélt telefonon, aki a Főhadiszálláson keresztül már tájékozódott a magyarok álláspontjáról, majd Erdmansdorffnak telefonált, aki központi utasítás híján kijelentette: most már a katonáké a szó. Éppen ezért majd egy órán keresztül kínlódtam a telefonnal, hogy elérjem Jodl tábornokot és mikor ez nem sikerült, Warlimont[9] tábornokot kerestem. Nem találtam meg. Így a további kísérletezést abbahagyva, mérgesen elmentünk ebédelni.

5 *Halder, Franz* — vezérezredes, 1939—1942 között a német szárazföldi haderő vezérkarának főnöke.

6 *Erdmannsdorf, Otto von* — 1937. május 11-től 1941. július 31-ig budapesti német követ volt.

7 *Jodl, Alfred* — tüzérségi tábornok, a Német Véderő Főparancsnoksága Vezetési Törzsének főnöke volt a második világháború alatt.

8 Jodl válaszát a tözs hadinaplójában is feljegyezték (június 22.), amely így hangzott: „Minden magyar segítséget bármikor elfogadunk. Nem akarunk semmit követelni, de köszönettel veszünk mindent, amit önként felajánlanak. Szó sincs arról, hogy Magyarország esetleges részvételét nem akarnánk."

9 *Warlimont, Walter* — vezérőrnagy, a Német Véderő Főparancsnokának osztályvezetője.

Megnyugvással tapasztaltam viszont, hogy a magyar vezérkarnál lévő barátaink velünk éreznek, és ezt tudomásunkra is hozzák. Siegler[10] őrnagynak Pajtás ezredes a minap kijelentette: „Szégyellem magam." Délután egy nem egész veszélytelen közjátékra került sor, mikor a tábornok követünknél járt. Erdmannsdorff időközben Bárdossy miniszterelnöktől, aki egyszemélyben a külügyi tárcát is vezeti, a tábornok ama — nem helytálló — kijelentéséről értesült, miszerint Németország a keleti arcvonalhoz magyar segítséget igényel. Ez sürgősen tisztázásra szorult, nehogy ebből diplomáciai téren a német külügyminisztériumban botrány keletkezzék. Mivel a telefonösszeköttetés csődöt mondott, azonnal egy táviratot menesztettünk. Feltételezve, hogy [az] a vonalak túlterhelése miatt késni fog, a tábornok — minden eshetőséget figyelembe véve — felhívta az elhárító osztálybéli v. Wedel[11] ezredest, és megkérte arra, hogy Berlinben lévén, a vele most szóban közölteket az illetékes helyre továbbítsa.

Időközben fokozott izgalommal követtük az újabb és újabb hadijelentéseket, amelyek részint telefonbeszélgetések, részint a katonai attasé irodáján keresztül jutottak el hozzánk. Térképekről is gondoskodtunk. Sőt ezekből juttattunk a magyar vezérkar hadműveleti osztályának is. A magyar felderítő osztály (a 2. vkf.) Berlinből igényelt térképeket. A honvédelmi miniszter ilyesmivel nem rendelkezett. A Térképészeti Intézetnek sem voltak térképei. Ha ez így folytatódik, és a háború maholnap az Uralig terjed ki, az illetékes magyar katonai szerveknek nem marad más hátra, minthogy iskolai atlaszaikat szedjék elő, ha mi nem segítjük őket!

Június 24.

Kedd délelőtt meglepetve olvastuk az újságokban, hogy tegnap, hétfőn, Magyarország megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval. Ez már egy lépés előre! A háttérben bizonyára Ujszászy ezredes, a 2. vkf. főnöke, a Honvéd Vezérkar szürke eminenciása áll. Láthatóan kitűnően érti a mesterségét! Velünk szemben igen készséges. Annak ellenére nincs kétségünk afelől, hogy telefonbeszélgetéseinket a munkahelyen és a szállodában lehallgattatja. Néha az volt a benyomásunk, hogy tisztviselői egyszerűen kikapcsolják telefonvonalainkat, ha ebédelni mennek. De hát a helyében mi is így járnánk el! Nos, Ujszászy igen közlékeny. Elmesélte, hogyan fogatott le kommunistákat és szovjetbarát ruszin nőket. Továbbá: hogyan sikerült a szovjet követség utolsó táviratát visszatartania, illetve a szovjet katonai attasé segédjét, aki Oroszországba akart távozni, „saját jól felfogott érdekében", vidékről Budapestre visszadirigálnia, és hogyan fürkészte ki a követség hangulatát egy ügynök segítségével. A tábornok érdeklődésére, hogy ellenőrzik-e az idegenforgalmat és hogy a szállodák portásai között van-e az elhárításnak ügynöke, Ujszászy gyorsan rávágta, hogy mindegyik portás neki dolgozik. Az apparátus tehát jól működik. Ugyanez mondható a két elhárító szolgálat együttműködéséről is. Itteni emberünk, Pfannenstiel őrnagy mesélte nemrég, hogy a magyarok alkalomadtán átadtak egy foglyot, akinek esetében a kiadatás jogilag kétséges volt. Erre jelentették felfelé, hogy a fogoly szállítás közben itt és itt megszökött, és megindították a szabályszerű körözést.

A keddi nap egyébként unalmas várakozásban telt el. Rossz hangulatban szidtuk a magyarokat és a térképen berajzoltuk offenzívánk eredményeit. Villásreggeli a Gellért Hotelben, amire a tábornok a vendégeket még hétfőn meghívta. Zimmermann[12] feladata volt a rendezés és mint mindig, most is remekelt.

Német részről a következők voltak jelen: Erdmannsdorff, az igen rátermett és józan gondolkodású népcsoportvezető, Esp[13], egyébként egykori tartalékos tiszt, a balti harcok résztvevője, aki Rigában nősült és a németek ottani evakuációjáig a lett-

10 *Siegler, Fritz* — őrnagy, az összekötő törzs I/c, hírszerző tisztje volt.
11 *Wedel, Hasso von* — ezredes, a Német Védelmi Főparancsnokságának csoportvezetője.
12 *Zimmermann* a német katonai attasé segítője volt.
13 *Esp, Henry* — a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt (NSdAP) magyarországi népcsoportvezetője, a párt legfőbb képviselője Magyarországon.

országi népcsoportot vezette.[14] Továbbá Freyer professzor,[15] szétlőtt fülével és élénk arckifejezéseivel. A magyarokat Werth, László, Miklós[16] és még Major[17] képviselték. Az utóbbi két tábornok a Bácskában tevékenykedett: Miklós a gyorshadtestet vezette, Major, aki szemüveg nélkül is olyan, mint egy professzor, egy dandárt. Végül jelen voltak még katonai attaséink: Fütterer ezredes a légierőtől — szebb mint egy operettherceg, fehér flanellben és fehér cipőben —és az árnyékában gróf Spee őrnagy, aki a katonai attasét helyettesítette. Az asztalnál melléje kerültem. Érdekes részleteket közölt a wiesbadeni fegyverszüneti bizottság munkájáról.

A villásreggeli — a helyzet adta feszélyezettség ellenére — kellemes volt. A hangulat meg is emelkedett, amikor valódi Benediktiner likőrt töltöttek. Az utolsó magyar vendég távozása után mi németek még maradtunk. Tovább folyt a beszélgetés, melynek során felmerült a gondolat: rá kell venni népi németjeinket, hogy jelentkezzenek önkéntesként a frontra! Freyer és Esp mindjárt vállalták is, hogy ez ügyben beszélnek Basch-sal.[18] Vagy, ha ő nem érhető el, akkor Goldschmittel,[19] Szóval e napon mégis született valami konkrétum! Sőt az ötlet azzal egészült ki, hogy a megalakuló szabadcsapat felett Himer tábornok vehetné át a vezényletet.

Délután fél hatkor Sieglerrel együtt Suhay[20] nyugalmazott altábornagyhoz siettem. Néhány nappal ezelőtt nála étkeztem. Suhay katonai szakíró, neves ember, és napokkal előbb elkérte tőlem előadásomat, hogy arról a Pester Lloydnak írjon. Most megmutatta a kész cikket, amelyet sikerültnek találtam, s amelynek részleteit még megbeszéltük. Siegler nagyon értett hozzá, hogy kellemetlen helyzetbe hozza Suhayt. Megjegyezte, hogy egy régebbi cikke, melyben a németek teljesítményét kisebbítette, őt rossz kedvre hangolta. Suhay hálás volt a figyelmeztetésért és megígérte, hogy mindent megmagyaráz. Ezt a témát félbeszakítottuk, sokkal inkább érdekelt minket az angol főhadiszálláson (1940 áprilisában) lezajlott megbeszélésének ismertetése, lehetőleg pontosan, naplójának fotói alapján. Nem voltam biztos, nem lesznek-e az altábornagynak aggályai amiatt, hogy minket informáljon, mivel annak idején mint „semleges" látogatót hívták meg a táborba, hogy rajta keresztül Teleky kormányát adott esetben az antant tábora számára megnyerjék — így a mostani helyzete nem olyan egyszerű. De talán éppen ezért ígérte meg minden további nélkül, hogy beszámolót kapunk tőle fényképekkel, mindenekelőtt az angol vezérkari főnök, Wilson tábornok 1940. április 9-i megjegyzéséről: „Ha minket a németek nem támadnak meg, úgy mi fogjuk őket megtámadni Belgiumon és Hollandián keresztül." Ezt a szándékot a németek 1940. május 10-én nyilvánosságra hozták, de írásos dokumentummal nem tudták alátámasztani. Ezért számomra nagy fontossággal bír egy vitathatatlan bizonyíték megszerzése — sokkal fontosabb ez, mint az angolok akkori véleménye az oroszokról, ami a tábornok szerint most aktuálisnak látszik. Azt mondták ugyanis, hogy „az oroszok ugyan velünk együtt menetelnek, de meg is csalnának minket egy napon." Ebben a mi részünkről kezdettől fogva nem kételkedett senki.

Szolgálatban lévén, fel kellett mennem a várba. Siegler beszélt közben Esppel és Freyerrel — akik a Goldschmidt táviratát hozták Baschnak —, utóbbi éppen Berlinbe utazott. Mivel a távirat megszövegezése számunkra nem volt megfelelő, a tábornok csütörtökön átfogalmazta. Végül is úgy ment el a távirat Berlinbe, hogy az OKW-t[21] a tábornok tájékoztatja, miszerint bizonyos magyar körök önkénteseket szándé-

14 1918—19-ben a Baltikumban fegyveres harcok folytak a Vörös Hadsereggel szemben. Ezek a harcok szorosan összefüggtek Észtország, Lettország, Litvánia megalakulásával. Ezekben a harcokban német önkéntesek is részt vettek. 1940-ben, az 1939-es Hitler—Sztálin paktum következményeként (az egyezmény titkos záradéka a balti országokat a Szovjetunió érdekszférájába utalta), megkezdődött a Baltikumban élő német állampolgárok visszatelepülése a Német Birodalomba.

15 *Freyer, Hans* — a Budapesti Német Tudományos Intézet igazgatója, aki már évek óta vendégprofesszorként tanított a Pázmány Péter Tudományegyetemen.

16 *Dálnoki Miklós Béla* — vezérőrnagy, a gyorshadtest megbízott parancsnoka.

17 *Major Jenő* — vezérőrnagy, az 1. gk. dandár parancsnoka.

18 *Basch Ferenc* — az 1938. november 26-án megalakított „Volksbund" vezetője. 1946-ban népbírósági ítélet alapján kivégezték.

19 *Goldschmidt, Georg* — a budapesti „Deutsche Zeitung" szerkesztője, egy időben Basch helyettese volt.

20 *Suhay Imre* — ny. altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia hadtörténelmi bizottságának tagja, katonai szakíró. Budapesten hunyt el 1950-ben.

21 Oberkommando der Wehrmacht. A Német Véderő Főparancsnoksága.

koznak toborozni. Mit tegyen ez ügyben? Továbbá: amennyiben ő e szabadcsapatosok feletti parancsnokságot nem vehetné át, mi történjék vele személy szerint? Számíthat-e más beosztásra?

Igen, megint holtponton vagyunk! És semmi jele sincs annak, hogy át tudjuk hidalni. Suhay őszinte volt velünk. Egyetértett: az adott helyzetben a magyaroknak valamit sürgősen tenniök kell! Kiderült azonban, hogy Werthet nem tudja megközelíteni, jóllehet egykor iskolatársak voltak. Igaz, amúgy sem lenne sok értelme, mert nem hiszi, hogy tudna rá hatni. Ami pedig a kormányzót illeti — ő megközelíthetetlen! Főhadsegéde Keresztes-Fischer[22] — a nem németbarátnak számító belügyminiszter édestestvére — szoros gyűrűt von Horthy köré. Hogy lehetne ezt áttörni? Sieglernek ötlött az eszébe: a legjobb lenne, ha a Horthy-fiút környékeznék meg. Őt a Monarchia idejéből, a közös szolgálati évekből ismeri, tegező viszonyban van vele. A Horthy-fiú jelenleg a Magyar Államvasutak elnöke Budapesten. Valóban sikerült is vele egy villásreggelis találkozót megbeszélnie, de csak pénteken, június 27-én került rá sor.

Június 26.

Ebéd után újra felmentem várbeli hivatalomba azzal a bizonyossággal, hogy ma is csak tétlenkedem. Tévedtem. Egy ismerős őrnaggyal találkoztam. Ő újságolta, látható boldogsággal: az oroszok Kassát bombázták és egy Máramarossziget felé tartó vonatot végiggéppuskáztak. Számos halottról és sebesültről van tudomásuk. Ezek a repülősök! Kitüntetést érdemelnének, tölgyfalombokkal és kardokkal! Persze az is lehet, hogy a bombákat a szlovákiai Presovnak (Eperjes) szánták, ahol nekünk fontos hírközpontunk van. Ennek létezéséről kémeik, vagy légköri bemérések útján értesülhettek. Akárhogy is van: tény, hogy a bombák Kassára estek, az ottani laktanyát és postahivatalt találták el. Károk keletkeztek. Ezeket azonban — ha ez fontos nekünk — hamar rendbe lehet hozni.

A bombázás hírét azonnal jelentettem a tábornoknak és hadműveleti tisztünknek, azután feljegyzést készítettem, majd Sieglerrel együtt elrohantam a Német Intézetbe. Micsoda színjáték az Erzsében-hídon! Légiriadó — két orosz repülőgép támadását észlelték Budapest irányába. Azonnal megálltak a villamosok. A szerelvények kiürültek. Az utasok kezdeti tumultus után úgy eltűntek a hídról, mintha soha nem léteztek volna. Az üres szerelvények, mint vízözön előtti óriás hüllők vesztegeltek a sineken. Sieglerrel az utolsó 400 métert gyalog tettük meg. A kapualjban meghúzódók kíváncsi tekintettel követtek. Felfedeztem egy öreg újságárus nénit: az ijedtség szinte odaszögezte a sámlijához. Azon gubbasztott, kezét tördelte és potyogtak a könnyei. Megpróbáltam megvígasztalni. Mondtam: ne féljen, nem lesz semmi baj! Előkerült egy rendőr. A nénikét oltalmába ajánlva gyorsan beléptem a Német Intézet kapuján.

Freyer, a tőle megszokott szerény módon, feltűnés nélkül már megbeszélt egy találkozást Surányi-Ungerral,[23] a pécsi egyetem professzorával. A találkozást tulajdonképpen a következő hétre terveztük, de most, a helyzet ilyen alakulása következtében, előbbre hoztuk. Surányi-Unger Imrédy[24] miniszterelnöksége alatt annak gazdasági tanácsadója volt. Jelenleg is együttműködik Imrédyvel. Eszmecserénk középpontjában természetesen Kassa bombázása állt. Mit fog tenni most Magyarország és eddig miért tett ilyen keveset? Surányi-Unger válasza: a magyar vezetőknek csak egy kisebbsége kíván Németországgal együttműködni. A többség az „utolsó buszra" vár. Ez azonban csak akkor indul, ha a mi angliai inváziónk, a partraszállás megtörténik és győzelem kecsegtet. Addig? Jobb várakozni, hiszen mit lehet tudni, mi lesz! Ugye Napóleon is megpróbálta legyőzni Oroszországot! S mi lett az eredmény?

22 *Keresztes Fischer Lajos* altábornagy.
23 *Surányi Unger Tivadar* — egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a kormány gazdasági tanácsadója. 1945 után vendégprofesszor Ausztriában, az USA-ban, majd Németországban.
24 *Imrédy Béla* — 1938. május 14-től 1939. február 16-ig miniszterelnök.

Ez a primitív párhuzam — Molotov[25] is felhasználta ezt vasárnapi proklamációjában — ott kísért a fejekben. Aztán meg — így a professzor tovább —, ha Németország valóban minden arcvonalon győzött, Európát újjárendezi, gazdaságát átszervezi, mi lesz Magyarországgal? Bizony gazdasági béklyóba kerül az ország még akkor is, ha ezt a béklyót megaranyozzák. És a magyar önállósággal — azzal mi lesz? Így gyűrűznek tehát a magyaroknál a gondok. Rémálmokat okoz nekik már most egy német győzelem! Surányi-Unger mást is mond. Kijelenti, tisztában van vele, hogy a gazdasági kérdések legalább olyan fontosak, mint a politikaiak, ha nem éppen még fontosabbak. És máris újabb probléma kerül terítékre: hogyan alakul a magyar mezőgazdaság jövője, ha a németek Ukrajnát gazdaságilag kiaknázzák? A magyar gabona egyszerre nem lesz érdekes! Válaszom: majd minőségi és sajátosan egyedi mezőgazdasági termékkel jelentkezik Magyarország a német piacon! Surányi-Unger: ehhez viszont gyakorlatra és a termelők átképzésére van szükség. S amikor közbevetjük: Magyarországnak a gyakorlati kommunizmus terén megvannak saját keserű tapasztalatai és ezért oka lehet, hogy csatlakozzék a keleti hadjáratunkhoz — a válasz így hangzik: ez az ok ma már nem áll fenn. Kun Béla huszonkét év távolságban van tőlünk.

Miután a vendég távozott, mi hárman németek kicseréltük benyomásainkat. Freyernek az volt a nézete, hogy Surányi-Unger a tőlünk hallottakat azonmód Imrédy tudomására hozza, ami persze kívánatos. Az eszmecseréből egyébként mi magunk is tanultunk. Nehéz — idegenként — a magyar gondolatvilágot megismerni, most még inkább, mint korábban, — ilyen eseteknél tapasztaljuk, mennyire kibújtak már a régebbi bőrükből (és a mostani nagyon, nagyon különbözik már a „magyar királyitól").

Visszatérve a várba, ott az események további fejlődéséről értesültünk. Megszületett az elhatározás: visszaütnek, bombázzák az oroszokat! Már a gyorshadtest részeit is mozgósították. Szóval, haladunk előre! Jobb hangulatban tértünk vissza a Gellért Szállóba, ahol az alkonyat beálltáig a teraszon ültünk. Az éjszaka ismét rettenetesen meleg volt. Különösen a szobában, ahol a levegő szinte mozdulatlan volt. Nyugtalanul aludtam. Elalvás előtt, ébredésnél azokra a milliókra kell gondolnom, akik ebben a nagy hőségben teljes felszereléssel menetenek. Nekünk meg itt, olyan kitűnő dolgunk van, hogy az már kínos.

Június 27.

Ma reggel (az utolsó 2—3 napon kihagyásokkal írtam) a lapok bőven írnak a bombatámadásról. A Gellért Szálló portása figyelmeztetett, ha úszni akarunk, használjuk a szabadban lévő medencét. A belső, zárt uszoda használaton kívül van. Üvegteteje nem szilánkbiztos.

Délelőtt kis izgalom keletkezett. Egy környékbeli detonáció pár ablakot benyomott. Mi történt? A rémhírek szerint felrobbantottak egy gyárat a kommunisták. Mások szerint orosz gépek bombáztak. Aztán kiderült, a jugoszláv hadjárat során zsákmányolt 14 000 tányérakna robbant fel. Valószínű öngyulladás történt. A városszéli robbanás hat emberéletet követelt. Először mint kósza hírt, majd mint tényt tudtam meg: ma Magyarország Oroszországgal szemben hadiállapotban lévőnek nyilvánította magát! Ismét tettünk egy lépést előre!

A tényleges katonai részvételt illetően azonban csigalassúsággal döcögnek a dolgok. A tábornok ma beszélt Halderral és más vezető személyiségeket is tájékoztatott a pillanatnyi magyar helyzetről, „fent" tehát tiszta a kép. Minden a régi: Mi nem követeljük, hogy csatlakozzanak hozzánk, az önként ajánlott segítséget azonban hálásan fogadjuk. E beszélgetések során tudjuk meg, hogy Berlinben igen elégedettek a hadműveletek eddigi állásával. A harctérről jövő jelentések alapján mi is tiszta képet nyerünk csapataink helyzetéről. Este újabb hír: az oroszok galiciai arcvonala is megingott. Egyáltalában: a jelenlegi hadműveletek mellett az első világháború

25 *V. M. Molotov* — a Népbiztosok Tanácsának elnöke, külügyminiszter 1941. június 22-én a szovjet néphez intézett szózatában kijelentette, hogy Hitler előbb-utóbb Napóleon sorsára fog jutni.

csatái elhalványulnak. Igaz, az oroszok a román arcvonalon ellentámadást kíséreltek meg, és Finnországban is áll még a front, de így is jó: ha az arcvonal közepén megindul a nyomás, a szárnyak amúgy is visszaesnek.

Időközben Siegler beszámolt a már említett villásreggeliről. A Horthy-fiú volt ott és a kormányzó egy korábbi szárnysegéde, akikkel ő jóban van. Mindannyian nyíltan beszéltek, Siegler így sok mindent tudomásukra hozhatott. Előző eszmecserénk Suhayval és Surányi-Ungerrel hasznos előpróbának bizonyult. Siegler nem is tett lakatot a szájára. Kritizálta az autóbusz-teóriát és annak szükségességét hangoztatta, hogy helyes lenne, ha hadműveleti vonatkozásban a magyarok a keleti fronton mielőbb képviselnék magukat. Sőt: ne csak „képviselők" legyenek, hanem ennél többet tegyenek! Ezenkívül szóba hozta Angliát is. A szigetországot — szerinte — tengeri blokáddal és bombázással térdre lehet kényszeríteni. Tulajdonképpen ez lenne számunkra a legelőnyösebb, mert ez esetben a kormány Londonban maradna és osztozhatnék negyven millió állampolgára nyomorúságában. Okfejtése a magyar partnert is meglepte. Mivel a Horthy-fiú holnap délben a birtokra utazik, a „papához", beszélgetésünk lényege már holnap délután a kormányzói fülekbe jut. Siegler szerint az elhangzottak a két magyart elgondolkoztatták. Reméljük, valóban így van!

Június 28.

Valamelyest ismét előbbre jutottunk! Pénteken a magyarok Sztaniszlaut bombázták. Ennél azonban lényegesebb, hogy a gyorshadtest 2. gépesített dandára június 30-ig a Felső-Tisza völgyébe csoportosult át. A lovasdandárok felvonulásához viszont több időre lesz szükség. Halder vezérezredes úgy kívánja, hogy a magyarok Kolomea-Sztaniszlau irányába nyomuljanak előre. Azonban ismét kihangsúlyozta: ha a magyarok ezt nem akarják, nem kell megtenniük. A fejleményekre mindenesetre fékezően hat, hogy a politikusok még mindig Berlinből várnak válaszra.

Június 29.

Vasárnap estére a magyar főparancsnokság tervei olyannyira kialakultak, hogy a VIII. hadtest vezető törzséből megalakult a Kárpát-csoport. Ennek rendelték alá a gyorshadtestet és a hegyekben gyülekeztetett hegyivadász-zászlóaljakat a hadtáp- és egyéb alakulatokkal. Miután a magyarok ragaszkodnak ahhoz, hogy ne kelljen a románokkal „vállvetve" harcolni — legszívesebben szemtől-szembe állnának egymással —, szüségesnek látszik a román és a magyar hadsereg közé az olaszokat „betolni", akiknek vasúti szállítása már elő van készítve. Ma az OKH[26] ismét sürgetett, hogy ösztökéljem a magyarokat: még július 3-a előtt lépjenek akcióba, mert ha ez nem történik meg, akkor előnyomulásuk már csak közönséges menetgyakorlatnak lesz tekinthető. Mindig elcsodálkozom rajta, hogy nemcsak sikerül minden, de már előre ki is számítható.

Különben v. Grolman alezredessel van dolgunk, akit annak idején Lublarban váltottunk fel és aki most Heusinger ezredes jobb keze (ő pedig Halder jobb keze): elegáns és ügyes tiszt.

A fronton lövöldözés van. Orosz — többé nem „vörös", hanem az újabb rendelkezés szerint „bolsevista" — repülőket lőttek le, azok kiugrottak a gépekből, mire kész a rémhír az ejtőernyősök támadásáról. Eközben az itteni élet zavartalanul megy tovább — a miénk is. Nemrég egy új kocsit kértünk és kilátásunk van rá, hogy meg is kapjuk: talán át kell költöznünk Huczba[27] és akkor szükségünk lesz kocsira a csomagok számára.

Közben tudományos könyveket olvasok, amiket az intézet kölcsönöz. Tegnap átbeszélgettem az estét dr. Schelskyvel, Freyer asszisztensével, aki mint HJ[28] és diák-

26 Oberkommando des Heeres. A Német (szárazföldi) Haderő Főparancsnoksága.
27 Elírás. Valószínűleg Huszt.
28 Hitler Jugend — a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt ifjúsági szervezete.

vezető, sok érdekes benyomást tudott közvetíteni. Egy este ismét Alföldi könyvtárában ültem, amely távollétében rendelkezésemre állt. Így élek én három életet egyszerre: egyet a tudományos, pillanatnyilag irreálisnak tűnő világban, egyet a konkrétban, amely oly kényelmes és fatálisan békésnek tűnő, és egyet a háború brutális valóságában, melynek ezúttal csak a csücskét csíptem el, de remélhetően többet is elcsípek belőle.

A rendkívüli jelentésekben foglaltak világossá tették a német nép és egyben a világ előtt, hogy mi egy minden képzeletet fölülmúló s amellett hihetetlen gyorsan kivívott győzelem küszöbén állunk. Hogy mennyire haladtunk, hol vannak nehézségek és hol készítik elő a következő csapást, ezt még homály fedi. Nekünk itt különleges a helyzetünk: a front állásáról naponta értesülhetünk. Vajon ismerőseink közül hányan haltak meg? Kik fekszenek sebesülten?

Július 1.

Himer tábornok tegnap Bühlmannal[29] a VIII. hadtesthez utazott Munkácsra. Tájékozódni kívánt és ha szükséges, tanácsaival segíteni a magyarokat. Zimmermann ma reggel v. Baitz[30] ezredessel, annak kísérőjeként, szintén elutazott. Baitz, akit én 3 hónapja Temesvárra kísértem, mint összekötő tiszt kerül beosztásba, mégpedig a 11. hadseregheZ, amelyik holnap Bukovina sarkából megkezdi a Vörös Hadsereg elleni offenzívát. Szerencsés fickó — átutazhat Erdélyen, átkelhet a Kárpátokon, és Bukovinából is láthat egy darabot.

E pillanatban futott be Otto[31] tábornok telefonja. Ő a hadseregösszekötő törzs parancsnoka Szlovákiában és hadiszállását július 3-ával előrehelyezte. A magyaroktól balra ugyanis két szlovák hadosztály került.[32] A magyarok egyébként tegnap kijutottak a Kárpátokból. Egyes körzetekben eredményesen nyomulnak előre. Igaz, mindjárt 20 halottat és még több sebesültet vesztettek. Remélem, a tábornok holnap részletesen beszámol a magyarok csatározásairól és előnyomulásukról. Sieglertől tudom, hogy az oroszok keményen védekeznek, egyes arcvonalszakaszokon még ellentámadást is indítottak. Holnap azonban a Kárpátoktól délre is megindul a támadásunk és így a „déli harapófogó" is akcióba lép. Ez majd elveszi a bolsevisták kedvét a támadástól, jóllehet úgy tűnik, a középső frontszakaszukon jobban tartják magukat, mint fenn északon. Megsemmisítő csapást kell mérni rájuk, nehogy elszakadjanak, és odébb keleten újabb védelmi állást foglalhassanak el. Tegnap este beszéltem Alföldivel,[33] aki nagy híve az Oroszország elleni háborúnak. Ő már korábban figyelmeztetett a bolsevista veszélyre. Most erősen bizakodó. Oroszország feletti győzelmünkkel a szovjet veszély egyszer és mindenkorra megszűnik. Freyer, aki ebédre érkezett, egy Debrecenben nyomtatott kommunista röplapot hozott magával. Mondja: a hadseregben terjesztik. A papíron nagy vörös csillag látható. Alatta az ismert náciellenes zsargon. Azért tanulságos, hogy az ilyenfajta felforgató tevékenység még mindig folytatódik.

Alföldi egyébként Molotov követeléseiről már röviddel annak látogatása után értesült a szófiai magyar követség egyik tagján keresztül. Ahogy Bismarck megnyerte a délnémet államokat azáltal, hogy közölte velük III. Napóleon törekvéseit, nyilvánvalóan a Führer is ezt tette. Borisz király, aki szívesen játssza a mozdonyvezetőt, állítólag azt mondotta: ha az ember piros jelzést lát a pályán, állítsa meg a vonatot — ebben az esetben: engedje a németeket az országba. Hogy ez a manőver végül is célhoz vezet-e bennünket Törökországban is, ez csak a jövőben fog kiderülni.

29 *Bühlmann százados* — az összekötő törzs tagja.
30 *Baitz Jenő* — vk. ezredes, korábban Bukarestben magyar katonai attasé. 1941-ben az Antonescu-kormány kiutasította.
31 *Otto, Paul* — gyalogsági tábornok, a Szlovákiában 1939. november 1-től működő német katonai misszió vezetője.
32 Szlovákia 1941. július 22-én megszakította a diplomáciai kapcsolatot Moszkvával. Másnap Tiso államelnök bejelentette: Szlovákia Németország oldalán hadat visel a Szovjetunió ellen.
33 *Alföldi Lajos* — eredetileg a Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének számviteli tanácsosa. 1941-ben a miniszterelnökség nemzetpolitikai osztályának vezetője.

Július 4. (este)

Ügyeletes vagyok, ismét bőven van időm az írásra, több is mint szeretném. Itt ülök másnapos hangulatban. Zimmarmann még nem érkezett vissza Romániából. A tábornok Radtkéval holnap 3—4 napra ismét előre utazik. Siegler ugyancsak útnak indul állomásparancsnokunkkal, Brandt alezredessel (ez utóbbi rendkívül szerencsétlennek érzi magát beosztása miatt, azért egy kicsit mozogni akar) észak felé, hogy megteremtse az összeköttetést a Chirowban levő szlovák főparancsnoksággal, a szomszédos Szlovákiában működő német katonai misszió főnökével, a még északabbra helyezett 11. hadsereggel (von Stülpnagel tábornok), végül annak 4. sz. repülőflottájával (Löhr vezérezredes), mely Przemysl környékén egy barakktáborban helyezkedett el. Ez is négy napig fog tartani és remélhetően szemléletes jelentést fog eredményezni. Július 1-jén a Főhadiszállás értesített, hogy a Führer Horthyhoz intézett levele útban van Budapest felé. Ha megérkezik, azonnal továbbítsuk. Össze-vissza telefonálok. Fogadni kell a futártisztet, el kell helyeznem a repülőgép személyzetét és a kormányzónál egy azonnali kihallgatást kell kieszközölnöm. Aztán befut egy újabb telefonhívás Bécsből. A repülőgépet ott tartották. Csak július 2-án reggel 7-kor tudnak Budapesten lenni. Felvetem Radtkénál, elkísérem őt Horthyhoz Kenderesre. Mivel azonban a hivatalban csak magam vagyok, kénytelen voltam őt egyedül elengedni.

Radtkét a kormányzó mindjárt meghívta villásreggelire. Annak ellenére, hogy Horthy 73 éves, bajtársam őt erőteljesnek és mozgékonynak találta. Nyári tengerész egyenruhát viselt. Radtkét maga mellé, a pohárszék közelébe ültette. A pohárszéken egy sor családi kép. Úgy tűnik, ez a magyar uraságok különleges szokása. Ezzel szemben sehol egy térkép, jele sincs annak, hogy itt a keleti front csapatmozdulatait figyelnék, jóllehet ezidőben már a honvédség hadműveletei is megindultak. Miután Horthy néhány — bizonyára szívből jövő — szóban megemlékezett a német hadsereg eddigi nagyszerű eredményeiről, belemerült a Führer levelébe, amelyet igen szívélyes hangúnak talált. A három oldalnyi levelet feltűnően nagy latin betűs géppel írták, stílusa után ítélve úgy tűnt nekem, hogy sietve diktálták és azután még egyszer-kétszer átdolgozták. A levélben különösnek éreztem a Finnországra történt utalást, amely körülbelül így hangzott: „A politika ezen a tájon ismét személyes jelleget kap, most inkább, mint bármikor, miután féltucat vezető ember világtörténelmet csinál."

Elolvasván a levelet, a kormányzó Radtkénak azokról a nehézségekről kezdett beszélni, amelyek a küszöbön álló aratás miatt a magyaroknak lehetetlenné teszik, hogy teljes haderejüket bevessék. Az ismert, sokszor hallott nóta. Radtke közbevetésére, hogy Németország az aratásnál hadifoglyokat vesz igénybe, Horthy azt válaszolta: igen ám, de Magyarországnak nincsenek hadifoglyai. Erre Radtke: most alkalom nyílnék ilyeneket szerezni. Ezzel a beszélgetés politikai része be is fejeződött. A tábornok frontlátogatásával kapcsolatos utalásra Horthy nem válaszolt. A reggeli tartama alatt, amelyen még Horthy felesége — egy méltóságteljes, igen szívélyes asszony, akiről az hírlik, hogy 25 százalékban zsidó származású — és a szárnysegéd vett részt, a kormányzó a birtokáról, a rizstermelés terén elért eredményeiről, a vadászatokról és egyéb semmiségekről beszélt. A társalgás során bajtársamnak sikerült Siegler nevét szóbahozni. Horthyné mindjárt közbe is vágott: Igen, a fiam említette őt! Így — váratlanul — itt a bizonyíték, hogy Sieglernek a Horthy-fiúval folytatott beszélgetése eljutott a kormányzópár fülébe. Ez így helyes: ezt így is terveztük!

Délután a tábornok Bühlmannal együtt visszaérkezett a frontról. Az utóbbi vörösre lesült orrával a friss levegőről tett bizonyságot. A Tatár-hágón túl jártak és Szkole irányában szemrevételezték az ottani arcvonalszakaszt. Benyomásaik, összevetve a mi katonai normáinkkal, nem kedvezőek: a honvédség alsóbb vezetési szintjén alig van egyéni kezdeményezés. Hiányos a gyalogság és a tüzérség összjátéka. „Felül" túl sok az elmélet. Szóval az ismert hiányok, amiket mi, haditapasztalataink révén, már pótoltunk, illetve kiküszöböltünk, a magyaroknál még jelen vannak. Mindezek ellenére a magyarok „mozognak". Igaz a tatár-hágói alagút egy robbanás miatt 100 napra hasznavehetetlen. Az utakat rendbe kell hozni és az aknáktól megtisztítani. Így a Delatin elleni támadásuk egyelőre elmarad. Mégis, tegnap este (jú-

lius 3-án) a gyorshadtest benyomult Kolomeába és ma reggelre Sztaniszlaut is elfoglalta. Így a galíciai síkságra vezető utak kezünkbe kerültek. A Vörös Hadsereg, amely északon már Tarnopolt is feladni kényszerült, délen is nehéz helyzetbe került. Annál is inkább, mivel tegnap reggel óta a német—román arcvonal is mozgásba lendült.

Ma este Fütterer ezredes, katonai attasé, aki megfigyelőként immár másodszor vett részt magyar repülőbevetésen, közölte, hogy az oroszok nagy sietséggel vonulnak vissza az ország belsejébe. Igyekeznek kijutni a zsákból. Hogy ez mennyire fog sikerülni, ezt a következő napok eseményei mutatják meg. És azt is, hogy a szovjet hadvezetőségnek vannak-e még intakt hadosztályai a Sztálin-vonal hosszában? A „Journal de Genève" a hét elején arról írt, hogy az oroszok e célra még 80 hadosztályt tartalékoltak, ezt azonban erős túlzásnak lehet tartani. Abból, amit olvasni, vagy hallani lehet, az a benyomás alakulhat ki, hogy mi szándékosan időt hagytunk az oroszoknak azért, hogy nagy erőket vonjanak össze a határon, mivel ezeknek a tömegeknek a megsemmisítése ott egyszerűbb, mint az ország belsejében. A keleti hadjárat végső kimenete ma már annyira biztos, hogy Oroszország totális térdre kényszerítése csupán hetek kérdése lehet. Sokasodnak a jelei annak is, hogy az ukrán lakosság csak a megfelelő pillanatot várja, hogy elszakadjon, és ez a többi nemzetiségnél se lesz másként. Mikor esik szét a narancs?

Fontos, hogy a repülőflotta lehetőleg minél előbb szabad legyen. Ezt követően négy hétre van szükség a motorok kiszerelésére, az áttelepülésre, és a szükséges felújításokra. Ha ez el is tart szeptemberig, még mindig rendelkezésre áll két és fél hónap jó idő az Anglia elleni bevetésre. Véletlen folytán hallottuk, hogy a légiflotta nagy előkészületeket tesz Krétán — emiatt Alexandriára még Dél-Olaszországból kell repülni, ami nagyon fárasztó és nem éri el a teljes hatást. Késő őszre a Közel-Kelet irányába is van valami előkészületben. Átengedi Törökország a páncélosainkat? Vagy ennek előkészítéséhez még túl sok idő szükséges, úgy hogy bázisként Afrikát kell felhasználni? Mindenesetre Angliát odahaza és a Közel-Keleten támadjuk meg, és reméljük, hogy térdre kényszerül. A nyilvántartó iroda útján a napokban megkaptam a Times egy példányát, a június 14-iki utolsó számot, mely Lisszabonon át került haza. A lap tíz oldalra zsugorodott össze, de az olyan hírek, hogy „a király meglátogatta" és hogy „X esküvője Y-nal" még mindig a régi, megszokott helyükön szerepelnek. Churchill honvédő beszéde Kréta elvesztése után különösen idegenül hat. Egy egészen más világról tanúskodik, ahol a polgárok mindent jobban tudnak mint a katonák, és a képviselők okosabbak, mint a kormány. Újat nem találtam, csak igazolását annak a nagyrabecsülésnek, melyet Churchill élvez. Németországról csak kevés hír volt található, így például az a történet, amelyen annyit kérődztek, és amelyről már Berlinből értesültünk; hogy a Völkischer Beobachtert elkobozták, mégpedig egy Goebbels cikk miatt. Ez a cikk kapóra jött az angoloknak Kréta után: a cenzúrázott propagandaminiszter!

A magyarok most nyilvánvalóan elégedettek, mivel néhány napi visszahúzódás után gyorsan harcba lendültek. Tábornokomnak Werth vezérezredes tegnap mondta is: „Becsületünk mentve van!" De a magyarok meg is lehetnek elégedve azzal a bánásmóddal, melyben mi részesítettük őket: szerepüket a hadijelentés kiemelten tárgyalja, és a napi sajtóirányelvek szerint a magyarok segítségét hangsúlyozni kell. Az itteni újságok ismét hoznak kivonatokat a német sajtóból; „sajtóvisszhangról" már nem lehet beszélni. Mulatságos ennek a bábszínháznak a mozgató drótjait közelről nézni: Siegler lehetővé tette számomra a bepillantást. A közeli napokban helyettesíteni fogom őt, beszerzem tehát a sajtókivonatokat Berlinből és továbbítom azokat a magyarokhoz, ugyanakkor a magyar hadijelentés fogalmazványát Berlinbe irányítom az OKW-hoz, ahonnan néhány óra múlva az ott kívánt változtatásokkal visszaérkezik. Ez most kifogástalanul működik, miután a magyarok a mi példánk nyomán olyannyira megzabolázták az újságjaikat, hogy nem kísérelhetnek meg többé olasz, vagy egyéb hírekkel OKW jelentéseink szándékos homályába bevilágítani. Ez már az egységes Európa szimptómája, ahogy mi — formálisan kérve és ösztönözve — európai testvéreink belügyeibe beavatkozunk!

Siegler egyébként jelentette, hogy minden OKW jelentést a Führer elé terjesztenek, aki gyakran változtat rajtuk. Ha nem tudja azonnal átnézni, mindaddig visszatartják, míg a Führer jóváhagyja. Siegler jót derült azon, hogy pontos statisztikát vezetnek arról, milyen gyakran jelennek meg képek és cikkek az egyes haderőnemekről és a „nagyok" mennyire húzzák az orrukat, ha „riválisaik" valamelyik képújság címlapján megjelennek — amiről szintén statisztika készül.

Tegnap Siegler tábornok és én Surányi-Ungernál teáztunk. A teát felesége egy svábhegyi kerti lugasban készítette elő nagyon szépen. Imrédynek is jönnie kellett volna, de az utolsó pillanatban lemondta. Ez alkalommal társalgásunkat a politikától távoltartottuk, és hallgattuk a házigazda beszámolóját az Egyesült Államokról, különösen a nyugati államokról, amelyeket mint nyári vendégprofesszor hétszer felkeresett, legutóbb 1939-ben. Hatásosan ecsetelte a zsidó segélyszervek munkáját, melyek nyomása alatt azonban nyugaton is, ahol a zsidó-problémát eddig alig ismerték, megjelent a zsidókérdés. Vacsorára Alföldinél voltam, akit feleségével egyetértésben figyelmeztettem, hogy egészsége érdekében komolyan tegyen valamit. Végül még a „Vadászkürt"-be mentem, ahová az országos csoportvezető néhány vendéget hívott meg, közöttük a tábornokot, Radtkét és Grosse-Leipzig nemzetgazdászt. Őt Rigából ismertem, nem zseni, kövérkés nyárspolgár, aki azonban a világháborúban eleget tett kötelességének. Derültünk, mikor mesélte, hogy egy rektor, harmincötéves hátországi hős, a diákoknak tartott „buzdító beszéd" után kénytelen volt visszalépni, miután a hallgatóság között sok szabadságos katona is jelen volt, és nagy morgás keletkezett. Sequantur alii! (Kövessék mások is!)

Zimmermann még nem érkezett vissza. Vitéz Baitz ezredes, akit magával vitt Jassiba, ismét diplomáciai konfliktus okozója lett, mint korábban Temesvárra utazásom előtt. A 11. hadseregnél természetesen egy román összekötő tiszt is van, aki jelentette „kollégájának" érkezését, amire Antonescu Baitz viszahívását követelte. Baitz katonai attasé volt Bukarestben és olyan nagyszámú kísérettel hagyta el állomáshelyét — melynek nagysága miatt mi is a fejünket ráztuk —, hogy emögött a románok nagyszabású kémtevékenységet szimatoltak. Hát a magyarok részéről ez nem volt szerencsés húzás; és most biztosítottak bennünket, hogy éppen azért választották Baitzot, mivel ő ismeri a román viszonyokat, így jó szolgálatokat tehet. Mintha mi nem ismernénk őket jobban! A tábornok szemrehányására reagálva Werth az ezeréves magyar királyi sarkára állva (sic!) Baitz visszahívását elvetette, mire az OKW-hoz táviratoztunk. Közben felhívott a hadsereg vezérkari főnöke és ismét sürgette a döntést. Ideje, hogy jöjjenek az olaszok, hogy az ellenséges szomszédok közé lehessen ékelni őket, mert a sávhatárokkal már eddig sem volt minden rendben. A bolsevizmus elleni keresztes hadjáratnak is megvannak a maga kis tüskéi!

Vasárnap, július 6.

A magyarok jól haladnak előre. Mariampolnál már felvették az érintkezést az észak felől előnyomuló németekkel és onnan elérték a Dnyeszter partját az egykori Bukovina határáig: ott legfeljebb elvágott egységek felgöngyölítésére kerülhet sor. Másként áll a dolog a jobb szárnyon: Sniatyinnál megszilárdította a helyzetét egy 21 cm-es lövegekkel megerősített orosz lovas hadosztály, hogy biztosítsa a visszavonulást Csernovictól, amely tegnap este a német—román erők kezére került. A magyarok vesztesége 3 tiszt és 30 katona, valamint körülbelül kétszer annyi sebesült. De az oroszoknak már semmi sem segít: a Dél Hadseregcsoport (Rundstedt) jobb szárnya előtt visszafelé özönlenek. A bal szárny előtt már a Sztálin-vonalig vetették vissza őket. Ma, holnap, legkésőbb holnapután kiderül, valóban annyira kiépített-e, hogy védeni tudják-e, és hogy megerősíthető-e a visszavetett, erősen leharcolt csapatokkal, valamint a még friss hadosztályokkal annyira, hogy minket megállásra kényszeríthessen? A hadszíntéren új, részben Szibériából hozott hadosztályok tűntek fel. Az a benyomásunk, hogy az oroszok kezdik összekaparni azt, amivel még rendelkeznek. Ha ez így van, akkor a csapatok minősége nemsokára romlani fog. Az orosz hadsereget már az első világháborúban is ez jellemezte. Az a tapasztalat, hogy az új hadosztályok felszerelése rosszabb a régiekénél. Mindenekelőtt hiányozni fog a tüzér-

ség, enélkül pedig a gyalogság kiszolgáltatottabb, mint bármikor. Mindemellett a Dél Hadseregcsoport eddig kevés olyan jelenséget tapasztalt, amely szétesésre utalna. Északon ez gyorsabban megy: egy ma reggeli rendkívüli jelentés szerint 52 000 ember állt át hozzánk. Tehát itt délen még van szervezettség és fegyelem. Meddig még? Mindenesetre elmondható, hogy tovább tartott, mint amire számítottak. Az újságok tele vannak a rémuralmat tárgyaló hírekkel. A közölt hírek bizonyára helytállóak, mert csak a további kiegészítését jelentik mindannak, amit 1918 tavaszán a Baltikumban tapasztaltunk. De az ellenállást nem magyarázza eléggé az, hogy terror van, és a csapatok nem ismerik a valóságos helyzetet. Az oroszok egy eszméért küzdenek és itt mutatkozik meg ismét, milyen szükséges és sürgős volt a leszámolást a lehető leghamarabb végrehajtani! Még egy esztendő, vagy annál több a páncélos és légierők további fejlesztésére — s a helyzet valóban veszedelmessé válhatott volna. Most még csak az egyes páncélos egységek — de nem nagy kötelékek — lépnek harcba, hála Istennek, mert az 50 tonnás harckocsi csak a 8,8 cm-es légvédelmi ágyúval küzdhető le, mivel a tornyát 10,3 cm vastag páncél fedi. A tüzérség csak a lánctalpat és a kerékművet tudja szétrombolni.

Mindinkább nyilvánvaló, hogy ez a hadjárat általános fordulatot fog előidézni. Mi lehetőleg jól kihangsúlyozzuk, mennyi segítséget ajánlanak fel a legkülönbözőbb államok, és hogy emögött mennyi az igazság és mennyit tettünk mi hozzá, azon törje a fejét más. Mindenesetre: Európa mint fogalom, ismét tartalmat kapott és erkölcsi alapja lesz annak, hogy Németországot vezető hatalomnak ismerje el mindenki, még eddigi ellenségeink is, ha mi Európát a bolsevizmus rémuralmától megszabadítjuk, vakondjait és bacillusait kifüstöljük, ahol csak jelentkeznek az Uralon innen. A legérdekesebb az USA-ra gyakorolt hatás: felismerni vélik, hogy Roosewelt pillanatnyilag visszafogottabban viselkedik, mert híveire való tekintettel nem teheti meg, hogy egy nyílt hadüzenet által nyilvánosan szövetségre lépjen a bolsevikokkal.

Úgy hallom, hogy Oroszországot a Fehér-tengertől a Volga-kanyarig, azaz a Kaspi-tengeri Asztrahánig, Moszkva és Harkov súlyponttal, meg fogjuk szállni. Ezzel kezünkben lesz az egész orosz nehézipar. A megmaradt rész — amennyiben kelet felé menekülve tartani tudnák magukat — segélyforrások nélkül marad. Nyílt kérdés: mennyit segít nekünk a szeparatizmus? Mi mindent találunk lerombolva? Ennek az óriási területnek (amely csak egy része, de a legfontosabb része Oroszországnak) az ellenőrzése a légierő milyen részeit fogja lekötni?

Itteni fehérorosz körök abban reménykednek, hogy az új orosz cár már Krakkóban tartózkodik és nemsokára bekövetkezik a cári uralom visszaállítása. Úgy látszik, hogy az oroszok reményeikben gyógyíthatatlanul optimisták. Az egész emigráció, amely eddig még minden lehetséges esetben támogatásra talált, most végérvényesen passzivitásra és hazátlanságra van ítélve és nem kétséges, hogy a Gestapo gondosan fog ügyelni rájuk, nehogy köreikben az orosz, vagy éppen a pánszláv gondolat ismét életre keljen.

Az újságok azt írják, hogy az oroszok támadó hadjáratot készítettek elő, tehát Európa az utolsó pillanatban menekült meg egy súlyos veszélytől. De facto szívességet tettek ezzel az OKW-nak, s ezt nálunk pontosan fel is mérték. Hiszen gyakran felvetődött, hogy miért is halasztották a támadás időpontját idáig? Szerepet játszhattak ebben az időjárásjelentések, valamint a délkeleten bevetett páncélos és légikötelékek harci technikájának rendbehozatala. De a döntő nyilván az volt, hogy az oroszoknak elég időt adjunk arra, hogy minél nagyobb erőket vonultathassanak fel a határokon. Mert azokat mindjárt itt megverni (ha ez így keményebb feladatot is jelentett), előnyünkre szolgált. Mi történt volna, ha Sztálin csak a védelmi vonalában vár ránk és az előterepen hátvédekkel feltartóztatott volna benünket? Végtelen, méghozzá szétrombolt felvonulási utakat, kifosztott országot találtunk volna, de nem használták ki a nagy térség előnyeit. Ez most a mi javunkat szolgálja, mivel a vörösök többé nem tudják csapataikat a messzi térségben kellő gyorsasággal az érzékeny helyekre irányítani. A helyzet mindig ugyanaz: az ellenség nekünk segít, és az igazság megkövetelné, hogy akik a butaságukkal, vagy vaksságukkal elősegítik Nagy Németország megalakulását, azok érdemrendet kapjanak, csakhogy ezt

az érmet nem szabad nemesfémből készíteni, mert különben sokba kerülne. És már túl sok erre érdemes személy vár rá.

Simovičról,[34] aki egyike a főaspiránsoknak, Toussaint ezredes, az új katonai attasé, aki előbb Prágában, majd a puccsig Belgrádban volt, mesélt egyet-mást. Az előző évben amerikai kollégájától pontos híreket kapott az állítólag 300 000 fős keleti hadseregről. Ez a következőképpen történt: az amerikai attasé hálára kötelezettnek érezte magát „mert Toussaint megmentette fia életét" és felajánlott neki egy baráti szolgálatot. Toussaint erre pontos felvilágosítást kért tőle a Weygand[35]-hadsereg erejéről. Az amerikai katonai attasé meglátogatta Toussaint-t, és közölte, hogy csak 150 000 fővel rendelkezik a hadsereg és rosszul van felszerelve. Nos Toussaint Simovičhoz ment — aki akkor a jugoszláv hadsereg vezérkari főnöke volt — és azt kérdezte tőle, hogy mit tenne Jugoszlávia, ha az angolok Szalonikiban partra szállnának? Simovič meggyőzően bizonygatta, hogy Jugoszlávia meg fogja védeni déli határait az angolokkal szemben. Simovič, miután a légiflotta főnöke lett, áttelepítette a repülőerőt az ország déli részébe. Toussaint a légügyi attasé útján nyilatkozatot kért tőle, hogy mit jelentsen ez a félreismerhetetlenül németellenes rendszabály? Simovič azzal mentegette magát, hogy az északi repülőterek árvíz alatt állnak, röviden: világossá vált, hogy megbízhatalan. Aztán jött a hármas paktum. A régensherceg, hamis útlevéllel, titokban a Führerhez utazott és belegyezett Jugoszlávia csatlakozásába a hármas paktumhoz. Visszatérése után erre parancsot is adott a minisztériumnak, amely engedelmeskedett, minekutána néhány miniszter visszalépett. Megbosszulta magát az a tény, hogy tevékenysége nem talált visszhangra. Vezér volt nép nélkül, méghozzá egy görög feleséggel! Már Ostrogorsky elmesélte, hogy a régensherceg védnöksége egy téli segélyakciónál elegendő lenne ahhoz, hogy azt kudarcra ítélje. Nos a szerbek abban az értelemben „demokratikusak", hogy mindenbe bele akarnak szólni. Egy szerbül rosszul beszélő, megfontolt és egészen nyugat-európainak ható régensherceg erélyes vezetése aztán különösen nem tetszett nekik. Pál herceg tehát lebegett a nép felett, mint szélkakas a tornyon, ő felismerte a helyes szélirányt, a népe azonban nem akarta belátni, hogy fenn milyen erősen fúj a szél Németország felől.

Az, hogy puccs fenyeget, a követségen már két nappal korábban ismeretes volt. Hogy a követséget ne árulják el, az országos csoportvezetőt bízták meg azzal, hogy a kormányt figyelmeztesse. Megbosszulta magát, hogy ebben sem fej, sem férfi nem ült! (Ostrogorsky ilyenformán fejezte ki magát.) Azt felelték, hogy majd letartóztatják a tiszteket, ha erre sor kerülne. Aztán minden másként történt: a régi kormányt letartóztatták, végül Mačeket[36] is, (őt Toussaint vén hülyének nevezte), aki közvetítési szándékkal ment a minisztériumba, ahol lefogták. Simovič egy volt miniszteren keresztül keresett kapcsolatot Toussaint-nel aki a kísérletet visszautasította, mondván, előbb Jugoszlávia szüntesse meg a mozgósítást, és egyértelműen nyilatkozzon arról, hogy az ország elismeri külpolitikai kötelezettségeit és azokhoz tartja magát. Simovičról Toussaint többé nem hallott. Ezt követően Ribbentrop is elrendelte, hogy az érintkezési kísérletet el kell utasítani és a szükséges lépéseket csak alantas szervek útján tegyék meg. Ennek az volt az oka, hogy a Führer már a puccs utáni napon a jugoszláv kérdés fegyveres megoldása mellett döntött. (Eszerint ez március 28-án történhetett, ami megfelelhet a tényeknek, mivel a német—magyar megbeszélésekre már március 30-án sor került — a hirtelen irányváltoztatás, a hadigépezet ilyen gyors elindítása, bizonyára csak nálunk és csak most lehetséges.)

Ezzel Szaloniki a görögök részére meg volt mentve! A Führer utasítást adott arra, hogy Jugoszláviát a paktumnak megnyerjék, kívánságaiknak — amennyire csak

34 *Simovic, Dusan* — repülőtábornok, korábban a hadsereg vezérkari főnöke. 1941. március 27-én az ő vezetésével katonai puccsot hajtottak végre Jugoszláviában. 1941-től 1942-ig miniszterelnök.

35 *Weygand, Maxime* — francia tábornok. 1940 májusában a francia hadsereg főparancsnokává nevezték ki. Párizst harc nélkül átadta a németeknek és kapitulált előttük. 1940-ben a Pétain kormány honvédelmi minisztere, 1941—42-ben Algéria főkormányzója volt. Az Afrikában állomásozó francia haderők újjászervezése ügyében hozott intézkedései miatt 1942-ben a németek letartóztatták és internálták.

36 *Maček, Vladimir* — a horvát Parasztpárt vezére, 1939-től 1941-ig miniszterelnökhelyettes; majd a Simovič-kabinet tagja.

lehetséges — eleget tegyenek. Ribbentrop aztán a következő kikötéssel hozzájárult ama követelésükhöz, hogy az Égei-tengerhez kijárathoz jussanak: amennyiben ebben a térségben területi változások következnének be. Mi ekkor éppen minden körülmények között békét akartunk a Balkánon, gyaníthatóan Oroszországra való tekintettel. Nos, minden másként történt: mi állunk most lent egészen Krétáig, Rommel szárnyát tehermentesítjük és Alexandriát fenyegetjük. Oroszország ellenében ugyan időt vesztettünk, de így rákényszerült, hogy nagyértékű csapatait — amivel csak rendelkezett — a határnál összevonja. Most ott mérünk rájuk vereséget és nem kell őket Oroszország belsejébe követni. A Führer ellenségei azt tehetik, amit akarnak, a sors (az pedig lényegében azonos a Führerrel) ugyanis úgy formálja mindig az eseményeket, hogy azok a mi előnyünket szolgálják.

A sajtó tájékoztatja a magyarokat új követünk személyéről. Hogy a váltás be fog következni, az bizonyos idő óta ismeretes volt előttünk, és nem gyászoljuk a mostani követ távozását. A döntő napokban arra hivatkozott, hogy nincsenek utasításai — lendület nélküli ember, öntevékenység híján, belső biztonság nélkül. Sokat panaszkodnak a reprezentációját illetően is, ehhez csak annyit: negyedéve annak, hogy itt vagyunk, de a tábornokon és az Ia[37] tiszten kívül még soha senkit nem hívott meg. Mentségére szolgáljon, hogy két házasságából származó gyerekeiről kell gondoskodnia. A fontos az, hogy Szlovákia, Románia, Bulgária és Horvátország után Magyarország is magasabb SA[38] vezetőt kap követként. Kasche állítólag Zágrábban kiválóan tevékenykedik. Ezekben az időkben a követ kell, hogy a) energikus és kezdeményező legyen; b) rendelkeznie kell támasszal a hátországban, hogy ne lehessen megtorpedózni az első adandó alkalommal, ha valakivel összekülönbözik. Kasche Zágrábban merőben másként léphetett fel minden lehetséges zsákmányra utazóval és egyéb gyanús különítményekkel szemben, mint hivatásos diplomata. Hogy Jagow[39] nemesi családból származik, ez egyengetni fogja az útját. Erdmannsdorffot és feleségét felemelő cikkel búcsúztatták a „Pester Lloyd"-ban — a magyarok később még jobban meg fogják gyászolni, mert a követség a német fölényt a jövőben valószínűleg sokkal határozottabban fogja érvényre juttatni.

Törzsünknek jelenleg az a feladata, hogy Werth vezérezredesnél elérje a 11. hadsereg magyar összekötőtisztjének, Baitz ezredesnek visszahívását. László tábornok erre hajlandóságot is mutatott, de Werth konok volt és nem akart a román kívánságnak engedni, az ismert nótával: „Hogy jövünk mi magyarok ehhez?" Viszont a hadsereg is kívánja a visszahívást, nem akarván a románokkal kellemetlen helyzetbe kerülni. Az, hogy Baitz egy egész hordával érkezett, a hadseregnek is terhére volt, a románoknál pedig egy nagyvonalúan megszervezett kémszervezet benyomását keltette. Toussaint ezredesnek már tevékenysége kezdetén ki kell kaparnia a forró gesztenyét a tűzből.

Július 9.

Budapesten fülledt nyári meleg van. Az este még nem hozott enyhülést. Az elsötétítés nem olyan szigorú mint volt, és a napi élet a szokott mederben folyik. A kávéházakban emberek ülnek, esznek, újságot olvasnak és csevegnek — de miről csevegnek? Valószínűleg a hétköznapi mende-mondákról, a politikáról és a háborúról. Bizonyára mindenkinek megvan a maga véleménye az eddigi teljesítményekről, és arról, hogy mi szükséges még. A mércét nyilván magasra állították, — az ellenfél persze azt szeretné hallani, hogy a németek hogyan törnek össze a szovjet kalapács alatt.

Ha az ember tudja, mi is játszódik le, fatális, túlságosan emberi színjáték ez. Az újságok különben magukat és olvasóikat a német és olasz sajtóvisszhangok közlésével lelkesítik. Hogy ezek utasításokra vezethetők vissza, melyek megkövetelték, hogy

37 Egy magasabb (hadosztálytól felfelé) szolgálati hely megjelölése, amelyet csak vezérkari tiszt tölthetett be. Az I/A itt a törzs hadműveleti tisztje. Egy szervezetszerű magasabbegység törzsénél az I/a egyúttal a hadműveleti osztály vezetője volt. Az összekötő törzs I/a tisztje a naplóban többször említett Radtke vezérkari őrnagy volt.

38 Sturmabteilung. Az NSdAP rohamcsapata.

39 *Jagow, Dietrich von* — budapesti német követ 1941. július 31-től 1944. március 18-ig.

a sajtó két napig a magyarokat, közben azonban Mannerheimet[40] és Antonescut[41] is dicsérje, az csak kevesek előtt világos. Így aztán maradandó a benyomás: mi mindent nem teljesítettek csapataink! Azaz tárgyilagosan szemügyre véve: nem mint Románia és Finnország, mert ott a hadsereget mozgósították, a magyaroktól pedig csak egyes békeállományú dandárok harcolnak, melyekből időközben visszamaradtak a hegyi és határvadász dandárok. A gyorshadtestet a 17. hadsereg, Rundstedtnek[42] a magyar főparancsnoksághoz intézett kérése alapján, tegnap reggel óta bekebelezte. Erre a lépésre Rundstedtet a Führer levele hatalmazta fel. Ez egyébként magyar érdek is volt, mert az utánpótlás ekkora távolságon, súlyosbítva éppen egy megáradt patakkal a Kárpátokban lévő átjárónál, nem lenne megoldható. A legfontosabb anyagok utánszállítása eddig repülőgépeken történt, mostantól az ellátást a 17. hadsereg veszi át. A magyaroknak csak a különleges anyagokat kell utánszállítani, e célból útban van egy menetoszlop Csernovicon keresztül. Eredetileg ezt sem akarták a románok megengedni, de egy német kísérő osztaggal végül elviselhetővé tették az ügyet számukra. Mindez véget is ért volna, ha ez a román—magyar feszültség a hadműveleteket fékezné! Miután Baitz ezredest feláldozták, Antonescunak is teljesítenie kell kívánságunkat.

A helyzetkép szerint a magyarok azért érhettek el eredményeket, mert az oroszokra jobbról és balról olyan nyomás nehezedik, hogy arra kell figyelniök, hogyan kerüljenek ki minél gyorsabban a galíciai ukrán zsákból. Ha a magyarok a vörös utóvédekre vetnék magukat, még gyorsabban haladhatnának előre. De ezt tőlük nem lehet elvárni, mert még egyáltalán nem értékelték ki az 1939-es lengyel, az 1940-es nyugati és az 1941-es délkeleti (értsd: Jugoszlávia elleni) hadjáratokat.

Himer tábornok, aki tegnap Radtke őrnaggyal ötnapi utazás után barnára sülve visszaérkezett, sokat mesélhetett erről. A magyar főparancsnokság most Kolomeára települt előre, mert időnként már 150 km-rel maradt le az elől lévő csapataitól. Az úton, mely amúgy is igen erősen megrongálódott, egy megáradt patak kilenc szükséghidat sodort el. Időnként még a távíróösszeköttetés sem működött. Azokról a vezetési elvekről, hogy miként kell vezetni elől, itt még semmi sem valósult meg. Hosszú, szép parancsok, gondos jelentések vázlatokkal és sémák mindenütt. Túl sok az elmélet a helyben kiadható rövid, világos utasítások helyett, amelyeket utólag írásos formába lehetne önteni. Zavaró, hogy túl kevés a műszaki csapat. A tüzérségi támogatást sem veszik kellő időben és eléggé igénybe. Ez a hanyagság érezhető egészen lefelé az ütegparancsnokig. Az emberek maguk derekasak, és jobb, lendületesebb vezetéssel többet is elérhetnének. A magyarokkal szemben sejthetően csak egy orosz lovashadosztály áll, amely ráadásul egy három oldalról bekerített zsákba szorult. A magyar előnyomulás azonban lassú, amelyre elfogadható mentségül szolgálnak az erős felhőszakadások.

Egy német tábornok megjelenése egy egészen elől lévő századnál jó benyomást keltett, és szóbeszéd tárgya volt. A „tanácsok" melyeket a tábornok adott, jó talajra hullottak, mivel megtalálta a módját annak, hogy ezt ne tekintsék sértésnek. Egy ukrán küldöttség is bizalommal fordult hozzá. Mi ment végbe ezekben az ukránokban? A lengyel időkben reménykedve tekintettek ránk, Hitler képeket tettek ki szentképek módjára. Azután bekövetkezett a nagy csalódás. Amint jöttünk, nyomban kiszolgáltattuk őket az oroszoknak. Félelemmel teli, borzalmas után másodízben is felszabadultak, abban a reményben, hogy nem térnek vissza sem a lengyelek, sem az oroszok. Most aztán bosszúhadjárat indul a lengyelek, orosz-barátok és zsidók ellen. Ezt tetézi még a román szögletben a harc a románok és ukránok között, amit állítólag a zsidók szítottak alattomos lövöldözéssel. Ezt Zimmermann jelentette Jassyból, Radtke pedig Csernovicból, ahol visszautazása alatt a tábornokkal együtt éjszakázott. A Gestapo már szorgalmasan működött és nagyszá-

40 *Mannerheim, Carl Gustaf Emil* — tábornok. 1939—40-ben és 1941-től 1944-ig a finn hadsereg főparancsnoka, 1944-től 1946-ig köztársasági elnök volt.
41 *Antonescu, Ion* — marsall. 1940. szeptember 4-től II. Károly király mellett Románia tényleges államfője. 1946. június 1-én a román népbíróság halálra ítélte és kivégezték.
42 *Rundstedt, Gerd von* — vezértábornagy, 1941. június 10-től 1941. december 1-ig a Dél Hadseregcsoport, 1942. március 15-től rövid megszakítással 1945. március 9-ig a nyugati hadműveleti terület (OB. West) főparancsnoka volt.

mú zsidót tartóztattak le. A szálloda közelében tűz volt, lövéseket lehetett hallani — nagy volt a zűrzavar, amit még az oroszok bombázása is fokozott. Így a hadműveletekkel párhuzamosan, utána, vagy azzal együtt, folyik a nemzetiségek háborúja, még csúnyábban, mint a széteső Jugoszláviában. Így volt ez itt mindig, és ezek után el lehet képzelni, hogyan festett helyes megvilágításban a népvándorlás, és az azt megelőző mozgolódások. Azonban az is megállapítható, hogy a letartóztatások és öldöklések ellenére is megmaradt az értelmiség egy része; túlélve a vörös áradatot, ismét felbukkan.

A termés megsemmisítéséről szóló hírek, melyeket azonnal kétségbevontunk, (hiszen ehhez közel annyi ember kellene, mint magához az aratáshoz), természetesen nem igazak. A gabona még zöld, és a falvak lényegében sértetlenek. A népesség még előre-hátra özönlik az utakon, hogy ismét elérje szülőfaluját. A normális élet nemsokára ismét megindul, mert nem bénítja az életet a víz, villany, gáz hiánya, mint Franciaországban: a primitívségnek is megvan ilyen időkben az előnye. A két úrnak a román hadseregről szerzett benyomásai eléggé mérsékeltek voltak. Miután a 11. hadseregnél páncélosok nincsenek, és a légvédelem is gyenge, kényelmetlenül érzik magukat. Az oroszok itt még eredményes ellentámadásokat indítanak, de hát egy nap vissza kell vonulniuk, akár előre, akár hátra mozognak is a románok.

Igen szemléltetőek voltak Siegler őrnagy jelentései is, melyeket ötnapos északi útja alkalmával készített, s amelyeket másnap kiegészített még Brandt alezredes is. Mindketten először a 4-ik légiflottánál voltak, ahol Löhr[43] és főnöke eddigi benyomásaikat az alábbiakban foglalták össze: Négy dolog okozott meglepetést:

1. az orosz vezetés,
2. az orosz katona,
3. a katona felszerelése,
4. a híradó-összeköttetések.

Kétségtelen, hogy mi az oroszokat alábecsültük. Amit a sajtó mondott, azt mintha a finnországi háború igazolta volna, emlékszem egy jelentésre, mely az orosz hadseregről elég rossz képet adott. Az oroszok talán tudatosan engedik, hogy a hadseregről rossz vélemény alakuljon ki? Nos látjuk, hogy vezetésüknek a többszörösen szétszakított frontot még mindig sikerült megfoltozni, hogy az utak és a laza vasúthálózat ellenére ott vannak a csapataik, ahol azokra szükség van. De kiválóan sikerültek halogató harcaik is az ügyesen felhasznált utóvédek alkalmazásával. És mindez ott, ahol a vezetést, a katonait is beleértve, olyannyira „átfésülték" — bár e szó nem nagyon illik a tarkólövésre. Továbbá: a katona maga. Való igaz, küzd az utolsókig. Hogy mögötte komiszárok vannak, és maga előtt a németeket tudja, akiktől a propaganda szerint a legrosszabbat várhatja, ez valamit megmagyaráz; hogy hazáját paradicsomnak tekinti, és a külföldről *semmit sem tud*, kivéve azt a belénevelt elképzelést, hogy a külföld hazájával összehasonlítva pokol, szintén magyaráz valamit. De mögötte ott van az ideológia: ő úgy harcol világnézetéért, mint mi a magunkéért, kompromisszumot nem ismerve. A liberalizmus nyugati harcosai világháborújukat ismét keresztes hadjáratnak és világfelszabadításnak akarták bemutatni, mégis számítók maradtak mondván: ennyit teszünk a becsületért, ennyit az életért. Most beigazolódik, hogy ez az orosz hadjárat természeti szükségesség volt, és áldás, hogy most következett be.

Az orosz katona a harcot ravaszsággal és alattomossággal vívja. Ez kitűnik számos egyedi esetből, amelyek egy részéről Siegler tudomást szerzett: 3 német tiszt megtekint például egy templomot, ahol az oszlop mögül egy orosz a legidősebbet lelövi, a másik kettőt megsebesíti, azután agyonlövi magát. Másik eset: egy ezredes autóval halad, előtte valamennyivel egy motorkerékpáros, akit egy orosz előre enged, majd elintéz. Felteszi annak sisakját, majd meglesi az ezredest és kis távolságról agyonlövi. Ilyen trükkökhöz az oroszok már az első világháborúban is jól értettek, azóta méginkább tökéletesítették magukat. Ha a mieink közül valaki fogságba esik, készüljön fel a legrosszabbra és akkor cselekszik helyesen, ha az utolsó töltényt magának szánja. Így lett az a háború rövid idő alatt a borzalmak háborúja, amilyet a

43 *Löhr, Alexander* — repülő vezérezredes, ekkor a 4. légiflotta parancsnoka.

történelem még nem ismert. Az oroszok két és fél hét alatt elszenvedett vesztesége felül fogja múlni a németek éves veszteségének átlagát. Az orosz harceljárás, a foglyokkal való bánásmód csak fokozza csapataink elkeseredettségét s mivel komolyabb felbomlás jelei még nem mutatkoznak náluk, tovább hagyják majd magukat agyonlövetni. Jelent az a vérveszteség valamit ennél az óriási birodalomnál? Ami a legénységet illeti, bizonyára semmit; de az értelmiség és a technika vékony rétege súlyosan károsodik. Ha őszinték akarunk lenni, mindez nem rendít meg bennünket. Az oroszok már nem tartoznak hozzánk — a felső réteg, amely minket összekapcsolt, halott, vagy száműzött. A többiekhez 25 év után már semmi közünk, ha csak nem az, hogy ellenségeinknek érezzük őket. Egy millióval több, vagy kevesebb orosz nem érint minket, sőt inkább — a barbár kelettel szemben a biológiai megmaradásért való küzdelemben — a megkönnyebbülés érzetét kelti.

Jó felszerelésüket bizonyítja egy léghűtéses fegyver, 20 töltényes tárral, amelyet a tábornok magával hozott: a mi fegyverünknél különb. Más dolgokban viszont sokkal rosszabbak. Ha egy német harckocsi meghibásodik, mindjárt a helyszínen van valaki, aki a hibát elhárítja, vagy elvontatják; a német repülőgépeken a nagyjavításokat idejében elvégzik, s ennek eredménye az, hogy azonos idő alatt kétszer többet repülhet, mint az orosz gép.

Július 13.

A rendkívüli jelentés nagy vonalakban utal arra, hogy páncélosaink nyomulnak előre. Nekünk legfontosabb az a mondat, mely szerint a vörösöknél sokasodnak a szétesés jelei. Mikor roppan össze a front nagyobbik része? Az utolsó hét érezhetően nehéz volt és állandóan kríziseken kellett úrrá lenni. Most úgy tűnik, hogy a lényeges dolgok elintéződtek. Halder ittjártakor mondotta a tábornoknak: „Mi tudtuk, hogy nem lesz könnyű." Az események alakulása tehát odafent nem okozott meglepetést. Ez megnyugtató.

Tegnap déli álmomból Siegler azzal riasztott fel, hogy X hercegnő éppen most közölte vele: az angol rádió két nap óta kérdezi; hol van Göring? Sokáig fontolgattuk, mi rejtőzhet a rádióadás mögött. Megegyeztünk, hogy senkinek sem szólunk. Mivel én voltam az ügyeletes tiszt, megkíséreltem tiszta képet kapni a rádión keresztül. Ámde csak egy bolsevista adót tudtam fogni, amelyet valószínűleg Angliából sugároztak, és az Európa adót. Egy förtelmes nőszemély, éles eretnek hangon, egy emigrált szénbányász és egykori munkásvezér, felső sziléziai dialektusban, egy amerikai, aki szörnyű kiejtéssel olvasott fel egy tökéletes németséggel megírt szöveget, (biztos emigráns munka) volt minden, amit elértem. Gyógyító hatású, ha ezeket a gyűlölködő tirádákat és fenyegetéseket hallja az ember: mégsem csupán jelszó az, amit egy „plutokrata bolsevik" egységfrontról és véleményhasonlóságról mondanak. Egyenesen visszataszító, amit itt az éterben terjesztenek, és aki ezt hallja, tudja, hogy azokkal ott hátul semmiféle megegyezés nem lehetséges. Ebbe a csoportba tartozik Claus Mann is, akinek egyik könyve itteni kölcsönkönyvtárból került a kezembe. Botrányregény, a legrosszabb fajtából, amelyben Gründgens és felesége kerül pellengérre. Mellesleg megjelenik Göring és felesége is; ügyes, de mégis silány munka, mely eltorzítja a felszínt és ezzel meg is elégszik.[44]

Most még két olyan Eldorádo van Európában, ahol hasonló nyilakat lehet hegyezni: Svájc és a Vatikánváros.

Július 14.

Vasárnap este Himer tábornok a fronton tett legutóbbi látogatásának tapasztalatairól tájékoztatta a honvédelmi minisztert, aki csupa fül volt. Kijelentette, hogy a következő alkalommal szívesen csatlakozna, de nem teheti, mert búcsúvacsorát kell adnia a német követnek. Így a hadügyminiszter nem jut ahhoz, hogy háborút lásson;

44 Az író „Mefisztó" című könyvéről van szó.

mert a következő héten valószínűleg ismét egy estebéd fogja gátolni. A vezérkar főnöke pedig időközben hadijátékot vezetett Kolozsváron, de még ő sem jutott el odáig, hogy meglátogassa a küzdő csapatokat, mindamellett az elméleti kiképzés a következő háború számára bizonyára hasznot hozhat!

A gyorshadtest jelenleg a Dél Hadseregcsoportnak van alárendelve. Megszállta Kamenyec-Podolszkot és Studnicánál áll. Ez tehát egész szépen sikerült és felülről dicsérik is a magyarokat: a német sajtó hangja az ittenivel harsány melódiává olvad össze, melynek mottója: „Stramm fickók vagyunk"! A németeknek és az olaszoknak is ez a véleménye! Ez persze nem tud azon változtatni, hogy a magyar nép fent és lent bensőleg nem vesz részt ebben az Ázsia elleni döntő küzdelemben. A fülledt idő, a kenyérhiány, az aratás kérdése állanak az érdeklődés előterében. Ez volt Freyer benyomása is.

A kenyérhiány az utóbbi időben mind itt, mind egyes vidéki városokban olyan nyilvánvaló lett, hogy a sajtónak megnyugtató cikkeket kellett hoznia. A rossz szervezés az oka? Nem mérték fel jól a készleteket, vagy eltűntek azok a feketepiacon? Valószínűleg mind egyszerre. Magyarázhatják a hiányt az árvízi károk, amiket Németországból hozatott vetőmaggal enyhítettek legutóbb ősszel, a visszatért erdélyi területek ellátása, melyekkel békeidőben nem kellett törődni. Most a jelentések szerint a Bácskában rekordtermés érik. De Németország egy kellő időben kötött szerződéssel biztosította magának a teljes felesleget, amely csak elérhető lesz. Az anyaországban a közeljövőben könnyebb lesz a helyzet, miután a gabonát már kaszálják. De mit kapunk mi belőle? Erről tárgyal most Clodius[45] követ, aki a balkáni gazdasági kérdések szakértője, és akinek titkárnője Freyernél is megjelent. A hölgy mindig a „mi" szót használta; mi ezen a héten aligha leszünk készen; mi azután Romániába repülünk; nekünk általában külön gépünk van. Itt láthattam azt, akit Berlinben „nagyasszony"-nak neveznek: a mindenható titkárnőt, aki meghatározza, kit fogadjanak, aki mindent a fejében tart, minden beérkező postát felnyit, és azt úgy prezentálja, ahogy azt véleménye és kedve szerint helyesnek tartja. Siegler és Zimmermann a múltkor élvezetes, de egyben bosszantó dolgokat mesélt arról, hogy néha nem marad más hátra, mint virágokkal és töltött csokoládéval biztosítani az ilyen hölgyek kegyeit. A filmek még mindig olyan történetekről szólnak, amelyekben a vezérigazgató fiatal, ropogós titkárnőjével viszonyt sző — a valóságban ezek a titkárnők túl vannak az ifjúkoron és kenyéradójukon éppen úgy uralkodnak, mint a nőtlen férfiakon a nélkülözhetetlenné váló házvezetőnők. Ilyen segítséggel Clodius bizonyára eléri célját. Miután a magyaroknak tőlünk most olyan dolgokat kell vásárolniuk, amelyeket a múltban máshonnan is beszerezhettek, és amelyek megdrágultak, adósságaink egy részét lefaragjuk. De marad még elég belőlük.

Freyer, akit tegnap a Balatonon megleptünk — igen kedves, improvizált vidéki élet van ott, fürdővel, hozzá mindannyiunkat elbűvölt az igen szívélyes fogadtatás — időközben beszélt Szálasival, a nyilaskeresztes párt vezetőjével, aki a Németországgal való szoros együttműködés híve, és szemére veti a kormánynak, hogy bensőleg még mindig fenntartásai vannak és jelenleg az aratás kilátásait azért hirdeti mérsékeltnek, hogy helyzetét a gazdasági tárgyalásoknál megkönnyítse.

Freyer benyomása jó volt, de nem túlzottan. Szálasi gazdasági tanácsadójáról az a véleménye, hogy elméleti ember, aki a valóságos dolgokról mit sem tud. Szálasi azt mondta, hogy jelenleg a kormány nyomása alatt mást nem tehet, mint hogy pártja apparátusát kiépítse, és megszervezze, de pillanatnyilag úgy is ez tűnik a legfontosabbnak.

Elképzelhető volna egy koalíció a nyilaskeresztes párt (60 képviselő), az Imrédy csoport (17), és a kormány jobb szárnya között, amely önmagában véve nem egységes; azonban mindannyian gyorsabb tempót és reformokat akarnak. De ez a három csoport ismét annyira különböző, az egymás közötti személyes kapcsolatok is annyira elmérgesedtek, hogy ez a koalíció nem állna fenn sokáig. Egyik radikálisabb, mint

45 *Clodius, Carl* — 1937-től 1943-ig a német Külügyi Hivatal gazdaságpolitikai ügyosztályának helyettes vezetője.

a másik, másrészt viszont ezek a szakavatottak — olyan politikai probléma ez, mely sok más államban is bekövetkezett, vagy be fog következni. Ez a helyzet tette eddig lehetővé a kormánypártnak, hogy úgy kormányozzon, mint eddig. Jagow, aki jövő héten felváltja Erdmannsdorffot, kívülről új lendületet hoz magával. Ő — akár vadember, akár nem — biztosan másként fog fellépni, mint ez a kifejezetten petyhüdt és unalmas férfi, akinek távozását a magyarok máris őszintén fájlalják. Később talán még jobban fogják!

A követségen egy belső összeütközés már csak azért is elkerülhetetlen, mert dr. Werkmeister, a követség első tanácsosa, aki igen jól ismeri az országot és tapasztalt ember, duzzad az érvényesülési vágytól. Siegler találkozott vele egy társaságban — nem tudták egymásról, ki az egyik és ki a másik — ahol Werkmeister nemcsak hogy nagyon hencegett (messze a megengedhető mértéken túl), hanem a jelenlevő magyarok előtt is kikürtölte, hogy az új követet először is pórázra fogja venni.

Július 16.

Brandt alezredessel ma Bukovinába utazom; vasárnap este már itthon leszünk.

Időközben Oroszországban nagy területen jutottunk előre. A páncélos ellenlökések Berdicsevnél ellanyhultak, Szmolenszknél folytatódik az előnyomulás és „Pétervár" hatótávolságba kerül. (Leningrád ismét eltűnik a szótárból.)

Közben előkészítjük a felvonulást Törökországon keresztül. Miután az anatóliai vasút még mindig egyvágányú és napi teljesítőképessége kb. hat szerelvény, csak lánctalpas járműveket stb. tud szállítani. Minden egyébnek saját erővel kell utaznia. Vajon Szíria elvesztése előny, vagy hátrány? Az angoloknak hosszabb utánpótlási útvonaluk és szélesebb arcvonaluk van, mint Szíriától délre. Azzal együtt, amit Krétával kapcsolatban feljegyeztem, ez a hír újabb kilátásokat nyújt a késő őszre. Egy gibraltári vállalkozás lehetősége is újra kísért. És mi van Portugáliával? Újsághírek szerint az elnök két miniszterrel az Azori-szigetekre utazott. Attaséjelentések szerint az Állami Levéltárat, bankot stb. is ide szállították. Megszállás esetén Salazar is oda akarna menni. Másrészt az USA kijelentette, hogy az Azori-szigeteket nincs szándékukban megszállni.

Július 30.

Feljegyzéseimben hézag keletkezett, mivel mindannyian távol voltunk: a tábornok az I. a.-val, Siegler Zimmermann-nal, én Brandt alezredessel, valamint Bühlmann is. Én sokoldalú benyomásaimat külön jelentettem. Bühlmann Belgrádban volt, ahová a magyarokkal kapcsolatban különböző panaszok érkeztek, és ezeket összességükben kellett megtárgyalni. Szerbiában ismét mindenféle szabotázsakciókra került sor, melyeket mi „kommunistáknak" nevezünk és természetesen leverünk. E célra a katonai parancsnoknak — jelenleg Dankelmann, az autószerencsétlenségben elhunyt von Schröder tábornok helyett — honi lövészezredek állnak rendelkezésére, 700-as hadrendi szám felett.

Innen nem sok a jelentenivaló. Miután a gabona megérkezett, a kenyér jobb lett és a sorbanállás, mely a vidéki városokban is megfigyelhető volt, ismét megszűnt. Clodius követ a tárgyalásait befejezete és ismét elutazik. Az IG FARBEN és más konszernek részére is szeretett volna valamit elérni, ami a „48-as komplexus"-t virulenssé tette, ahogy Rohan herceg kifejezte magát, aki, mint az öreg Apponyi veje, sokat meghall itt. Hogy a magyarok igyekeznek nekünk kevesebbet szállítani, mint amennyit szeretnénk, az érthető, de emögött bizonyos helyeken még mindig az a gondolat kísért, hogy csak annyit adni, amennyit a németek kikényszerítenek, hogy ezzel mások előtt alibijük legyen — és általában vigyázni, nehogy a független Magyarországot iparilag és mezőgazdaságilag Németország bekebelezze.

Rohannal Sieglert és engem Freyer hozott össze; ahogy kiderült, a hercegnek fontos volt, hogy felfogását ismertesse, abban a reményben, hogy azt a tábornok felsőbb

helyre közvetíti. Az ő véleménye a következő: Az ilyen tárgyalások, mint Clodius követ tárgyalásai, a magyarokat természetesen bosszantják és ingerlik azt a bizonyos 48-as bacillust, amely — ha felingerlik — kizár minden eredményt. Fennáll a veszélye, hogy az a kb. 30 ember a miniszterelnökségen és más reszortokban, akiket világnézet, vagy a rokonsági szálak összefűznek, a gazdasági tárgyalások révén felismerik gyenge pontjainkat, és azokat az amerikai követnek, azaz Angliának továbbítják. Ésszerűtlen, hogy mi itt mindazokat az erőket megtartjuk a hatalomban, akiket odahaza és külföldön már leküzdöttünk: hogy csak semmi beavatkozás a magyar viszonyokba — régóta ez az utasítás az itteni diplomatáinknak.

A katolikus egyház, a zsidóság, a szabadkőművesség még mindig rendelkezik politikai hatalommal, mert mi a kormányt olyannak tekintjük, amilyen, és elfogadjuk úgy, ahogy van, tárgyalási ellenfélnek. Gazdasági tárgyalások helyett a kormány átalakítását kellene sürgetni. Vitatom, hogy ehhez a Bácska-akció, valamint az Oroszország elleni hadjárat idején megfelelő időpontok állottak volna rendelkezésre. Kérdésemre, hogy a nyilaskeresztesek Imrédyvel tartanak-e, azaz követnék-e, Rohan ugyanazt mondotta, mint legutóbb Freyer: Igen. Szálasinak oly nehézségei vannak az alvezéreivel, hogy kénytelen volna erre. Hogy a kormánypárt jobbszárnya kapható volna, ezt ugyancsak megerősítette. Egy új kormány — talán Ráczcal, a korábbi honvédelmi miniszterrel, a hallgatag, de erélyes férfival, mint központi figurával — a közeljövőben választást tartana és akkor — mint mindig — 80%-os eredményt érne el. Az olyan férfiak, mint Imrédy, önként készek olyan szoros, vagy még szorosabb együttműködésre, mint Clodius: ők képviselhetnék az ország előtt azt, ami most német nyomás hatására tett engedménynek tűnik és ingerli a 48-asokat.

Ezek a megfontolások nem voltak nekünk újak. Az eddigi követ passzivitása mellett, melyet természete és kapott utasításai okoztak, semmi sem volt várható. Most megérkezett Jagow. Kérdés, hogy ezáltal valami megváltozik-e? Először le kellene tapogatnia a terepet. A tábornok sem tehet e percben semmit, mivel ilyen ügyeket odafenn csak szóban lehetne előadni, és erre jelenleg nincs lehetőség. Egy napon azonban be kell következni a változásnak, a magyarok miatt is, hogy mielőbb átjussanak a zátonyon, melyen Magyarországnak minden esetre át kell jutnia, mielőtt az újjárendezett Európa vizeire jut.

Szombaton dr. Steinfurth, a „Lokalanzeiger" képviselője Törökországban szerzett benyomásairól számolt be. Steinfurth, nem sokkal az orosz hadjárat előtt, Istenben bizakodva utazott el és simán átjutott Isztambulba: a bolgár határtól Drinápolyig 260 márkáért egy taxival, melyen még egy másik utassal is osztoznia kellett. A törökök ugyanis felrobbantották a vasúti hidakat, ezek csak novemberben lesznek ismét használhatók, ami számunkra döntő fontosságú. Papenről őszinte csodálattal beszélt, de dicsérte munkatársait is. Papen, képviselve azt a tézist, hogy a törökök nem akarják levonni az angolokkal kötött szerződésük konzekvenciáit, saját maga mérsékelte érdemeit. Ezek szerint a Németországgal kötött megállapodást átmeneti fázisnak lehet tekinteni, amit néhány hónap, fél év után remélhetőleg egy további megállapodás követ. Mivel a törökök hasonló szerződést kötöttek a franciákkal mint az angolokkal, ez számukra lehetőséget biztosított ahhoz, hogy jogi érvekkel körülbástyázzák magukat. Steinfurth hangsúlyozta Törökországnak azt a kívánságát, hogy önálló maradjon és folytathassa reformjait. Szívesen magukhoz csatolnák a Kaukázust előterével együtt à la Mandzsuria, de nem akarják magukat velünk szemben lekötelezettnek érezni. Az oszmán birodalom tradíciójából megőrizték az úrhatnámságot. Hogy felvonulhatunk-e egyszer Törökországon keresztül Szíria, vagy Perzsia felé, az még kérdéses és a Közel-Kelet általános fejlődésétől is függ. De a kilátás, hogy Törökország a mi győzelmünket feltételezve lassan, de sokkal messzebbre átcsoportosít . . .[46]

46 Lábjegyzetben 1-es sz. alatt: „Vége a kéziratnak."